

CASTELLÓ EN FESTES

AGOST 2022

SINCE 1965

Bones Festes

INDUSTRIAS VIDECA S.A.

Ctra. Pobla Llarga, s/n P.O. Box 7 · 46270 CASTELLÓ · (Valencia) · SPAIN
Tel. +34 96 245 20 08 · Fax +34 96 245 41 28 · E-mail: videca@videca.es

www.videca.es

Festes Majors i de Moros i Cristians Castelló 2022

del 6 al 28 d'agost

CASTELLÓ
POBLE FESTER

Bozhidara Topuzova

Autora de la portada

El meu nom és Bozhidara Topuzova, però tothom em diu Buby. Vaig nèixer a Bulgària i en 2004 vaig arribar a Espanya, en concret a Xella, amb els pares i el germà a la recerca d'una vida millor.

Per a una xiqueta que està entrant en la pubertat, eixe canvi va ser molt dur, però ràpidament em vaig integrar. A finals del 2008 vaig conèixer l'amor de la meua vida, Pedro Garrido, veí de Castelló, i així va començar el meu vincle amb el poble i les seues tradicions.

En 2012 em vaig mudar a Xàtiva. Després d'acabar els estudis de Recursos Humans, vaig començar com a voluntària durant uns cinc anys en una associació sense ànim lucre que treballa per la integració i el benestar. Es necessitaven cartells i fullets per a unes xarrades i uns cursos, i no hi havia diners per a contractar un dissenyador, així que em vaig oferir per a fer-los. I ahí va començar la meua passió pel disseny gràfic. Vaig fer diversos cursos de disseny, i allò que era un *hobby* va passar a ser l'activitat en la qual realment m'agradaria treballar, cosa que espere aconseguir algun dia.

U mai ha d'oblidar les seues arrels i tradicions! Això va ser el que m'inspirà per a fer el disseny del cartell de les Festes de Castelló. En pensar en elles em venen a la ment els concerts al parc; la nit de les paelles; la preciosa desfilada de Moros i Cristians, que any rere any superava l'anterior; i, per a finalitzar, les Festes, els castells de focs artificials que il·luminaven el cel nocturn de Castelló i brillaven en els ulls de dos enamorats.

Després de dos anys en els quals no s'han celebrat les Festes, crec que és hora de tornar amb força a eixes arrels, a eixes Festes inoblidables de Castelló!

© d'aquesta edició:
Ajuntament de Castelló

Edita:
Ajuntament de Castelló

Coordinació:
Raymi Navalón Peris

Correcció d'estil:
Rubén Galera Hernández

Disseny, maquetació i impressió:
ipl@iplgrafica.com / 962 590 036

La Pobla Llarga

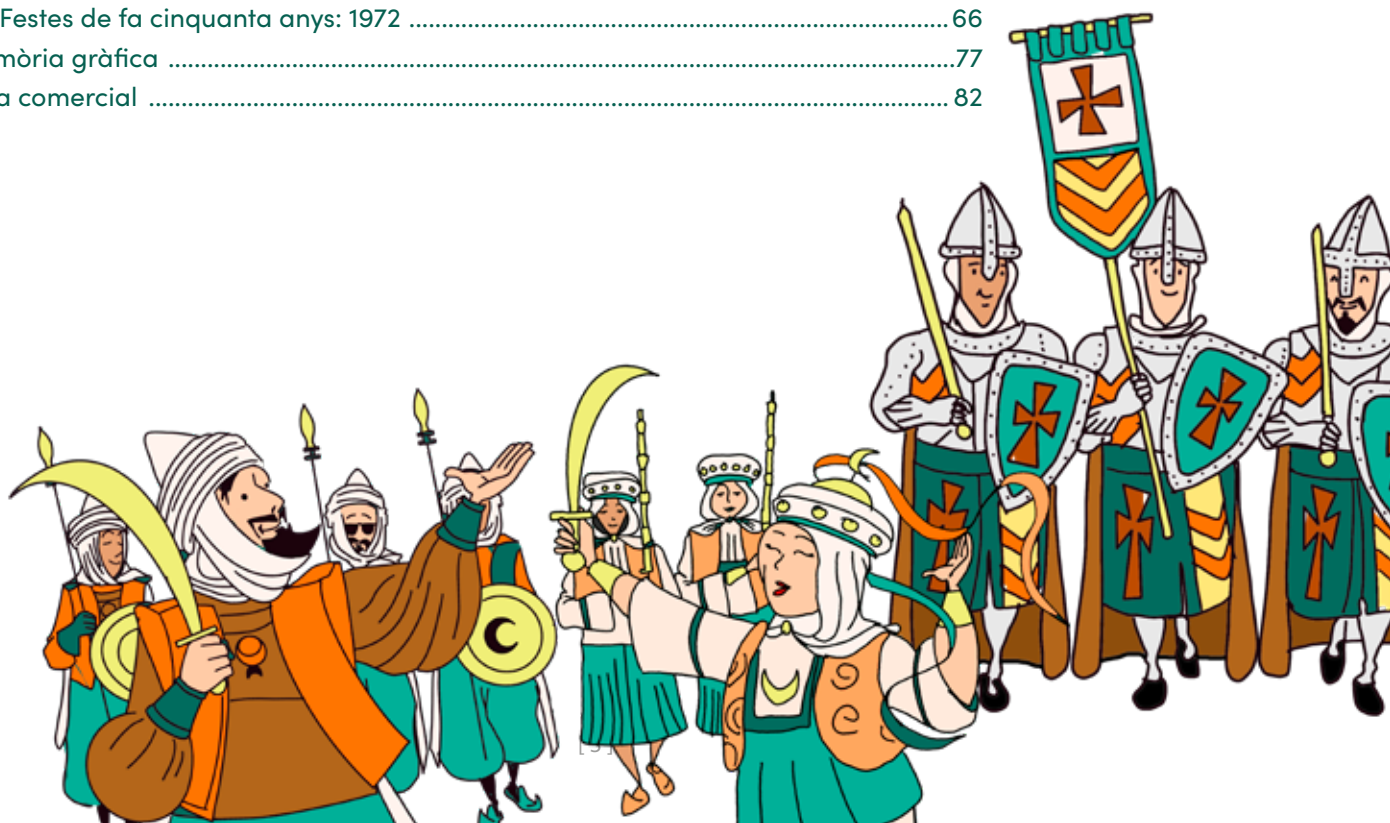
Dipòsit legal:
V-2509-2019

Agraïm a totes les persones l'aportació desinteressada de les seues fotografies personals, que completen i enriqueixen el llibre de festes. En especial a Joanjo Puertos.

Del contingut dels textos signats, en són responsables les persones autores.

President de la Generalitat	4
Alcalde de Castelló	6
Regidor de Cultura Festiva	8
Associació Festerà de Moros i Cristians	10
Consell Municipal de Festes	11
Rector de Castelló	12
Sultania 2022	14
Capitania 2022	16
Festerà i Fester Majors 2022	18
Festeres i Festers 2022	20
Director i presentadora de l'Homenatge a la Música Festerà	26
Pregonera	27
Programa Oficial d'Actes	28
La nostra gent, la nostra història	
PREMIS AUSIÀS MARCH DE POESIA INFANTIL	36
LA PRESENCIA DE LES DONES EN LA DOCUMENTACIÓ DE L'ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL	38
Valerià Benetó Ferrando	
ELS PONTS DE FUSTA I CANYES DEL RIU D'ALBAIDA (1776-1875)	42
Rubén Galera Hernández	
PLA RUBIO, UN PINTOR ENTRE DOS SEGLES	46
Eduard Doménech Alcover	
LES FESTES A CASTELLÓ DURANT EL PRIMER FRANQUISME A TRAVÉS D'UNS PROGRAMES IMPRESOS	52
Francesc Beltran i López	
L'ÚLTIM VIATGE DELS GERMANS GALLEGOS	54
Josep Mena Álvarez	
Castelló vist des de...	
MADRID. Àngela Estrada	60
MELILLA I CADIS. Teresa Reig	62
LONDRES. Clara Sentandreu	64
Les Festes de fa cinquanta anys: 1972	66
Memòria gràfica	77
Guia comercial	82

Ximo Puig Ferrer

President de la Generalitat Valenciana

Castelló viu intensament cada any les Festes Majors i de Moros i Cristians, unes celebracions que agermanen a totes les persones que prenen part en els actes populars que tenen lloc al llarg d'uns dies molt especials en un clima càlid i acollidor.

La irrupció de la Covid-19 en 2020 va tindre un efecte devastador en molts àmbits de les nostres vides, també en el de les nostres festes tradicionals des de l'inici de la pandèmia. Per a encarar una situació molt complicada vam prendre una sèrie de mesures molt dures, i el comportament cívic de tota la nostra societat va fer possible que deixàrem arrere els pitjors moments. La suspensió de moltes de les nostres celebracions va ser un dels sacrificis que férem amb l'esperança de poder tornar als carrers per a compartir els actes festius que tant signifiquen per a nosaltres.

Les festes han tornat de manera plena en 2022 als nostres pobles i ciutats gràcies a la vacunació. Les Festes Majors i de Moros i Cristians tornaran enguany a ser un magnífic punt de trobada. Les comparses recorreran els vostres carrers acompanyades per moltes persones i tancaran per fi un parèntesi molt llarg. La gent de Castelló viureu moltes emocions amb un legítim orgull pel gran esforç que heu fet durant uns mesos tan difícils com els que vam viure en els anys passats.

D'ací a poc arribarà el moment que tant espereu i mentrestant vull enviar-vos la meua salutació més cordial a les amigues i els amics de Castelló, en companyia d'un fort abraç i dels meus millors desitjos per a les vostres Festes Majors i de Moros i Cristians de 2022 i per a totes les que compartireu en el futur.

Òscar Noguera Alberola

Alcalde de Castelló

UN RETROBAMENT DESITJAT

Només fa dos anys que la vida ens va canviar radicalment, però pareix que n'han passat molts més. Dos anys en què hem hagut de treballar a estall per gestionar una situació sense precedents, sense referències prèvies i que ens ha obligat a prendre decisions complicades que no sempre han sigut benvingudes, però que eren necessàries. Dos anys en què ens han robat la primavera, l'estiu i tot allò que som capaços de celebrar amb la nostra gent. I dos anys que ens han demostrat també que cal ser prudents i responsables, i que encara ara hem de continuar fent prevaldre una situació sanitària segura per davant de totes les coses.

I en este marc en què ens trobem, des del nostre equip de govern vos volem transmetre que continuarem treballant amb tot l'esme del món per fer de Castelló un poble millor, i com sempre, escoltant les crítiques i esperant propostes alternatives que no acaben d'arribar. També volem fer-vos saber la confiança que tenim en la ciutadania de Castelló.

Este temps ens ha servit per a entendre que ara per ara gaudim d'una societat model que entén quines són les prioritats, una ciutadania que ha demostrat que en moments complicats està al costat del seu veí, de la seua veïna, que mira més enllà de conceptes com la solidaritat i el respecte, i això, per a la nostra manera de treballar pel poble, és absolutament emocionant.

I ara ha arribat el moment de gaudir, de nou, d'una programació de Festes Majors i de Moros i Cristians preparada per a omplir cada racó del nostre poble i mostrar sense pressions quin és el nostre tarannà fester. És el moment que les associacions que formen el Consell de Festes puguem mostrar el seu treball i en-

galanar el poble de música, cultura i festa. El moment de comprovar el relleu generacional amb els Festers i les Festeres, d'escoltar la nostra Lira Castellonera en la seua màxima esplendor, de tornar a trobar de festa un poble que no l'ha oblidat en cap moment. També de retrobar-nos, de tornar a vore passar un tros de la història de la mà dels Moros i Cristians que, amb la Sultania i la Capitania al capdavant enguany celebrem 50 anys que demostren que la festa està més viva que mai, 50 anys de resiliència, 50 anys de treball incansable que, gràcies a totes i tots els que en formen part i n'han format, han aconseguit fer dels Moros i Cristians de Castelló un referent en la nostra comarca.

Del poble valencià diuen que és agraït i ho volem demostrar. A les darreries d'agost tornarà la germanor i els representants de les diferents festes que s'expressen durant estes celebracions i lluiran el seu orgull castelloner per cada carrer. És el moment, de nou, de rebentar la bombolla d'una situació que ofega a moltes famílies i intentar gaudir de cada acte, cada concert, cada passacarrer i cada bocí de festa que puguem.

I tenim un repte. Tot això cal fer-ho amb el respecte que ens caracteritza, entenent que no podem caure de nou en la violència contra les dones; que entenem que només un sí és un sí; que el color de la pell o l'orientació sexual no ha de ser un obstacle per a la convivència; que no es justifica la violència per ideologia...; que només en els conceptes de respecte i solidaritat està la clau per a continuar bastint una societat lliure. Fem-ho, i demostrarem als nostres fills i filles quina és la societat que volem que construïsquen.

Bones festes, Castelló!

Xavier Tortosa Penadés

Regidor de Cultura Festiva

Estimat poble de Castelló,

De nou arribe des de la humil posició de regidor fins a les vostres cases a través d'este escrit del llibre de festes. Unes festes que han esperat dos anys per a eixir a la llum, i al carrer, i poder cridar a les portes de les vostres cases per convidar-vos a participar i divertir-se.

Estem en agost i Castelló ja es prepara per a les Festes Majors i de Moros i Cristians. I vos puc dir que ho tenim tot a punt per a poder tornar, de nou, després d'haver vençut la lluita contra un enemic invisible. Per fi, tornem!

Hem tingut dos anys per a preparar-nos, inventar-nos, pensar-nos, canviar-nos, adaptar-nos i, sobretot, escoltar-nos; i d'esta barreja han sorgit les Festes de 2022. Unes Festes madurades, no sols amb més experiència política, sinó també amb un punt de vista fester totalment diferent del que teníem fins al moment.

Per esta raó, hem apostat per un nou model de Festes basat amb el que coneixíem fins al moment, però amb nous projectes que, junt amb el Consell Municipal de Festes, posarem en marxa per fer que les Festes de Castelló siguin, de nou, un referent de la comarca. I és un orgull per a mi, com a ciutadà de Castelló i regidor, escoltar el nom del nostre poble lligat amb l'admiració a les seues festes, entre elles la Nit del Cara a Cara o la desfilada de Moros i Cristians, entre d'altres. I això, permeteu-me l'atreuiment, significa que Castelló és un poble fester.

Els que em coneixeu sabeu que, quan estic embolicat en alguna cosa, dedique tot el meu temps, el que tinc i el que no. Però, així i tot, la gran tasca que «Castelló, Poble Fester» suposa, necessita moltes més mans per fer-ho possible. En este punt vull fer menció a totes aquelles persones que, de forma desinteressada, inverteixen part del seu temps en el seu poble, ajudant en cada acte que s'organitza des de tots els àmbits. A més, encara que molts pensem que és la seua faena, els puc dir que sense la dedicació i espenta dels treballadors i treballadores de l'Ajuntament, moltes coses

de què gaudirem no serien possibles. A totes i tots, els done les gràcies.

Si continuem, també cal fer menció dels màxims representants de les Festes Majors i Moros i Cristians, que han demostrat ser fidels i pacients esperant que arribe el dia de poder viure les seues festes. Per este motiu, volem mostrar-vos el nostre màxim agraïment i admiració a tots els que formeu part dels Festers i Festeres del 2020/2022 i a tot el collectiu de Moros i Cristians.

Enguany la sort ha volgut que Bianca i Carles siguin els nostres Festers Majors, dos jóvens responsables i amb un gran sentiment pel nostre poble que representaran les Festes Majors tal com pertoca, junt amb la resta de les díhuit parelles de Festeres i Festers que ens faran gaudir de grans moments.

I permeteu-me que acabe este escrit amb l'efemèride més especial que tindrem enguany: la Festa de Moros i Cristians complix 50 anys! Un aniversari d'or que posarà el punt especial a les Festes. Com a regidor de Cultura Festiva i membre del govern municipal, vos dediquem les Festes de 2022, ja que sou dignes de la nostra admiració per fer créixer durant 50 anys esta festa que viu ara un dels moments de màxima esplendor. I no podrien tindre millors ambaixadors que els seus capitans, Reyes i Ramon; i els sultans, Andrea i Vicent. Sou mereixedors de les Festes que hem preparat, com agraïment a la resiliència que, de forma obligada, heu demostrat. Per això, posarem tot el nostre esforç per fer d'estes Festes, les més especials.

Castelloneres i castelloners, com ja he dit, està tot a punt per a començar. Sols falta que vosaltres poseu les ganes, l'entusiasme i el coneiximent que avala l'èxit de les Festes d'agost de 2022. Com tots ja sabeu, Castelló és un poble fester i, per tant, hem de demostrar-ho. Des d'ací vos anime a participar activament en cada acte, i que els gaudiu com mai.

Castelló, gaudim totes i tots de les Festes Majors i de Moros i Cristians de 2022!

Associació Festera de Moros i Cristians

150 MÉS QUE EN VINGUEN

Es fa complicat expressar amb paraules el contrapès de voler expressar la satisfacció per l'arribada d'unes noves festes, i al mateix temps la prudència, perquè lamentablement la situació sanitària ens la demana. Un estira-i-arrotonsa complicat de gestionar perquè no volem frenar l'entusiasme per compartir les Festes Majors i de Moros i Cristians de Castelló, ni tampoc desbocar l'eufòria perquè la situació no ho permet.

Així doncs, l'únic que ens queda és ser fidels al que hem fet fins ara, que no és res més que intentar gaudir de la festa quan es pot, i sempre amb la responsabilitat cívica i social com a estàndard. I enguany, a més, estem de celebració.

Fa 50 anys que una colla de pioners va tindre la brillant idea de fer una desfilada al nostre poble. Es plantava així la llavor del que ha esdevingut una gran festa i que ara mateix no para de créixer. 50 anys que no han sigut fàcils i que han vist passar moltíssima gent a qui devem un merescut homenatge. I per això volem continuar estant a l'altura d'aquells que ens han gravat a foc una festa que és molt més que una celebració anual.

I precisament esta dimensió de què parlem és el fruit de la unió de molta gent que ha entès que en el car-

rer ens necessitem. Tot un col·lectiu que compartix l'ideal que res no té sentit si a cada acte no anem tots a una, junts, sense esclatxes, sense baralles, perquè ja arribarà l'hora de fer valoracions, de proposar canvis i discutir sobre com volem la nostra festa. I és perquè tothom és conscient que si els Moros i Cristians de Castelló poden celebrar els 50 anys en un dels seus millors moments, és perquè més enllà de les diferències necessàries, ens unix un gran anhel de fer que la festa siga millor cada any, que cada acte siga més important, més atractiu, que represente més encara la nostra cultura, la nostra terra... I això, que és el secret del nostre èxit, ho haurem de fer junts i units als carrers, o no ho farem.

Els carrers ens esperen i no els decebrem. Enguany ja s'han acomiadat una sultania i capitania exemplars. Ali, Jose, Fàtima, Josué han omplit cada acte d'illusió i de compromís amb la festa. I ara deixen el relleu a uns representants que desprenen passió i responsabilitat per tornar a engalanar els carrers de música, cultura, història i festa. Andrea, Vicent, Reyes i Ramon, teniu les comparses al vostre servei, la festa és vostra...

Gent de Castelló, som tornats... Va per vosaltres!

CASTELLÓ
POBLE FESTER

Consell Municipal de Festes 2022

PRESIDENT	Òscar Noguera Alberola
REGIDOR DE CULTURA FESTIVA	Xavier Tortosa Penadés
REGIDOR DE JOVENTUT I MEMÒRIA HISTÒRICA	Bryan Richart Chafes
PARTIT POPULAR	Ana García Mayo
PSOE	Horte Gómez Llàcer
ASSOCIACIÓ FESTERA DE MOROS I CRISTIANS	Eduard Ferrando Cuenca José López Aranda
JUNTA LOCAL FALLERA	Àngels Candel Pla Rafael Chordà López
FESTERS DE SANTA BÀRBARA	Teresa Ferrando Barberà Xelo Ferrando Barberà
FESTERES I FESTERS	Llorenç Merín García Jose Soto de la Torre
ANIMADOR SOCIOCULTURAL	Ramón Miguel Navalón Peris
ASSESSOR DE LA REGIDORIA DE CULTURA FESTIVA	Rubén Garrido Sánchez

Álvaro Armengol Moscardó

Rector de Castelló

Benvolguts fidels de la parròquia de l'Assumpció de la Mare de Déu i veïns tots del nostre benvolgut poble de Castelló, una forta abraçada i especial salutació:

Un any més, celebrem la Festa Major en honor al Santíssim Crist dels Prodigis, als sants Abdó i Senent i a les Festes Majors i de Moros i Cristians.

Déu ha volgut revelar-se de manera gradual a l'home en la història, donant-se a conèixer a través del temps i de l'espai concret de cada moment, i incidint en l'home perquè este experimentara, de formes diverses, l'amor de Déu en cada circumstància.

No podem ser anacrònics. No podem jutjar el passat amb la mentalitat de hui, perquè l'ara és fruit d'uns conceptes, unes vivències, unes experiències i uns esdeveniments del passat que, en l'evolució natural dels diferents grups socials, es van concretant de manera diversa.

Alguns veuen estes festes com una sobreposició de realitats diverses, i fins i tot alguns creuen que no té res a vore l'una amb l'altra. Però jo ho veig diferent, perquè tant la festa del Santíssim Crist dels Prodigis com la de Moros i Cristians plasmen la mateixa realitat espaiada en el temps, però amb una finalitat unida, que és viure la fe en Crist i consolidar la societat en els valors cristians.

És per això que el Patriarca de València, sant Joan de Ribera, ens regalà la imatge del Santíssim Crist dels Prodigis. Encara que no tenim dades concretes d'esta donació, és molt possible que fora així, perquè la llegenda sobre els dos pelegrins que la van tallar i les circumstàncies socials de les alqueries dels voltants de Castelló així ho fan pensar; així com, també, l'escut del Patriarca en l'entrada lateral de la porta segellada.

Al mateix temps, estos dies fem memòria de l'arribada del rei Jaume I i de la conquesta d'estes terres, que

esdevingueren cristianes. D'esta època anterior a la del Crist, és l'erecció de la parròquia a la sempre gloriosa Mare de Déu, realitat física que fa present el que es commemora en les batalles d'estos dies de Moros i Cristians. Una dada significativa d'estos fets històrics és que en l'antiga casa abadia hi havia una estança que es deia la «Cambra de la Reina», on sembla que va habitar l'esposa de Jaume I durant un curt període mentre seguia el rei la conquesta.

Per acabar, vull felicitar-vos a tots pels vostres esforços. Especialment a la Confraria del Santíssim Crist dels Prodigis, a la Capitania i la Sultania, a tots els Moros i Cristians, als Festers i al molt il·lustre Ajuntament.

Bones Festes.

«Som fruit de la Història: vivim el que som i som com vivim»

ACTES RELIGIOSOS

DISSABTE 20 D'AGOST

19.30 h. SANTA MISSA en honor als Sants de la Pedra Abdó i Senent, a l'església parroquial.

DIUMENGE 21 D'AGOST

10.00 h. CERCAVILA de les Festeres i Festers per anar a missa.

11.00 h. SANTA MISSA en honor als Sants de la Pedra Abdó i Senent, a l'església parroquial.

DIMARTS 23 D'AGOST

11.00 h. SANTA MISSA en honor al Santíssim Crist dels Prodigis, a l'església parroquial. En acabar la missa, CERCAVILA de les Festeres i Festers.

20.30 h. PROCESSÓ SOLEMNE del Crist dels Prodigis.

Protagonistes *de les* **Festes**

Sultania 2022

Comparsa dels Almoràvids

Andrea Doménech Chordi Vicent Castells Andrés

Després de la pluja sempre ix el sol, diuen. I de sobte arriba el moment en què tot comença de nou, i s'illuminen els carrers del nostre estimat poble i el nostre estimat món, on els Moros i Cristians ressorgixen de nou en un món ple de música, gent i molta germanor.

Tornem a celebrar i a festejar allò que tant ens emociona i ens recorda per què vam ser, som i volem seguir sent Moros i Cristians. Som a la llum i també a la foscor, on volem tornar a cridar, sentir, vibrar i batallar per tot el que hem trobat a faltar.

Arriben les nostres festes, totes plenes de vida i gent, i de tots i cadascú de vosaltres. Per aquells que ixen al carrer i als seus balcons a saludar-nos; per aquells que acudixen a tots els actes per animar-nos; pels que decidixen acompanyar-nos i també gaudir; i pels que no estan, però sentim i volem. Per tu. Per unes festes inoblidables, esprimibles i immillorables. Per comptar una vegada més amb el nostre poble, el poble de Castelló.

Per tot això, volem que celebrem i celebrem, riguem i riurem, ballem i ballarem...

Des de la comparsa Almoràvids, desitgem que Allà sempre ens cuide.

Arranquem amb les Festes Majors i de Moros i Cristians de 2022!

Capitania 2022

Comparsa El Castellet

Reyes Sala Franco

Ramón Mascarós Martí

Enguany és molt important per a tots els que formem part de la festa de Moros i Cristians de Castelló, perquè després de dos anys, dos llarguíssims anys sense poder ajuntar-nos, sembla que per fi ja ha arribat l'hora de tornar a compartir i gaudir la nostra festa.

Enguany es complixen els 50 anys des que el 1971 la nostra comparsa, El Castellet, junt amb els Alfàrabes i unes filades d'Ontinyent (Mariners i Berberiscos) desfilaren en la cavalcada de les festes d'aquell any. Des d'aleshores, El Castellet sempre ha estat present, per això és un orgull i, al mateix temps, una gran responsabilitat, serenguany els capitans, els màxims representants de la festa.

Hem hagut de superar moltes dificultats al llarg d'estos anys, però sempre ho hem fet amb la convicció i l'estima que li tenim a la nostra festa, per la qual hem après i crescut.

Sabem que la celebració d'una capitania tan important com la d'enguany, du implícita moltes connotacions que van més enllà de l'estricta celebració festiva de Moros i Cristians.

Pensem que és el moment perfecte per a reflexionar, ser conscients del que hem fet fins ara, ser crítics per poder millorar i mirar cap al futur amb optimisme; però també amb responsabilitat, perquè pensem que és molt important treballar per la festa sempre des del punt de vista col·lectiu. No hem d'oblidar que la unió i la germanor de tots els que en formem part és el secret que fa que esta festivitat siga cada vegada més gran.

Per tot això, desitgem representar estos càrrecs amb la responsabilitat que cal i que la nostra festa es mereix.

Finalment, volem agrair a Andrea i Vicent, sultans d'enguany, el fet de compartir amb nosaltres estes festes tan especials, ja que, de segur, serà un any inoblidable per a tots. I volem convidar a tot el poble de Castelló a gaudir i compartir estes festes que són un tros de la nostra història i la nostra cultura.

Salut i festa.

Bianca Dorobantu

Festera i Fester Majors

2 0 2 2

Estimats veïns i estimades veïnes del nostre poble,

Pràcticament, sense que ens done temps a digerir tot el que ha passat, ja ens cauen les festes damunt i apleguen els dies de riure, disfrutar i viure. Ja estan ací les Festes del nostre poble.

Després d'uns anys molt durs, on moltíssima gent ha patit molt en tots els aspectes, nosaltres, junt amb el nostre grup de Festeres i Festers, hem aplegat per a tornar a fer de les Festes aquella suau brisa d'agost que ens fa somriure quan el sol no cedix i trobes una ombra on resguardar-te.

Intentarem fer-ho el millor possible per a representar el nostre poble juntament amb el grup tant bo que tenim, perquè les nostres Festes i les vostres Festes siguin inoblidables.

Per últim, volem agrair a tota la gent que ens està ajudant a fer esta tasca possible, i en especial a les nostres famílies, ja que organitzar-ho tot després de tres anys es fa molt complicat. Sense cap dubte, agafem enguany amb moltíssimes ganes de disfrutar al vostre costat.

I ara sí, tots junts disfrutarem les Festes del nostre poble!

Carles Lozano Carrasco

Festeres 20
 iFesters22

Amparín Amorós López // Eliseu Fombuena Sanchis

Maria Murillo Cañabate // Javier Talens Tebar

Cintia Fons Català // Kevin Fons Català

Maria Gascó García // Ximo Garcia Candel

Neus Ferrús Varela // Llorens Merín García

Marta Borja Donet // Hiram Caerol Llinares

Carola Álvarez Gilabert // Toni Oliver Ferrús

Ylenia Coronil Martínez // Carlos Cantero Campos

Mar Gascó Francés // Jose Soto de la Torre

Anna Mascarós Fito // Pau Alonso Francés

Carla Ferrero Franco // Elias Roig Dalmau

Glòria Saúco Rosa // Vicent Sala Vilar

Clara Bellver Parra // Ximo Martí Amorós

Ana Madrid Descals // Carlos Lorda Grimaltos

Mónica Ribes Alandes // Ricardo Ribes Alandes

Mireia Tàrraga Pardo // Fran Juan Carbó

Alba Garcia Martí // Dani Estornell Martínez

Anaïs Blesa Capsir // Pau Garcia Jiménez

Festeres i Festers

20
22

Rafael Grau Vilar

**Director de l'Homenatge a
la Música Festera**

Va començar els estudis musicals a La Lira Castellonera, des d'on va seguir la seua formació als conservatoris superiors de Castelló, Alacant i València. En estos centres va cursar estudis superiors de música en les especialitats de trompeta, composició i direcció d'orquestra i cor.

A més a més, ha completat la seua formació amb el Máster Universitario de Composición Musical con Nuevas Tecnologías, en la Universidad de La Rioja. Posteriormente, cursà el Màster Universitari de Professor/a en Educació Secundària i el Màster Universitari en Investigació de Didàctiques Específiques en la Universitat de València.

Actualment és director titular de l'Ateneu Musical Schola Cantorum de la Vall d'Uixó i de la Societat Musical de la Llosa de Ranes.

Ana Garrido Andrés

**Presentadora de l'Homenatge a
la Música Festera**

Va cursar els estudis de Primària al col·legi de Sant Doménec i els continuà, després, a l'IES Vicent Gandia.

Es va llicenciar en Periodisme a la Universitat de València i cursà, posteriorment, el Màster en Comunicació Corporativa d'Atresmedia en la Universitat Internacional de València.

Des del 2005 és redactora de *La Razón*, on la Fundació Valenciana d'Agricultura i Medi Ambient (2019) li ha reconegut la seua trajectòria professional pel tractament informatiu que fa en els seus articles sobre agricultura i medi ambient.

Beatriz Fernández Aucejo

Pregonera

Estimades castellonenques,

Estimats castellonencs,

És un orgull presentar-me com la pregonera de les Festes de 2022 del més que estimat poble de Castelló. Per a mi serà la primera vegada que em posaré davant de tot un poble amant de les seues tradicions, per a dir-li galanteries amb paraules, abrigar-lo amb mirades i estimar-lo amb tota classe de declaracions emocionals.

Crec que tots vostés, per una via o per l'altra, saben qui soc, però per si de cas, o per deixar estar a part els dubtes, em presentaré planament i senzilla. Comunament se'm coneix com Bea, encara que als programes de mà dels concerts que realitza la Banda Simfònica de la Societat Musical Lira Castellonera ix escrit el meu nom oficial, Beatriz Fernández Aucejo. Sí, sí, soc la directora de La Lira.

De pare ebenista i de mare amant de la seua casa, l'afició per la música va nàixer en la família sense art ni part, afició que amb el temps s'ha convertit en la meua passió, la meua vida -tot gira al voltant d'ella- i ha sabut guiar la resta dels principals elements complementaris i imprescindibles per a la meua formació acadèmica i personal. Paiportina i satisfeta de pertànyer a este sistema cultural bandístic valencià, és a la Banda Primitiva de Paiporta on inicie les meues primeres lliçons de solfeig i instrument. A partir d'ací els anys han anat passant i tot, a poc a poc, ha anat canviant i progressant: de tocar el clarinet a agafar la batuta, i de tocar en una banda a dirigir-la. Estos anys de

vida estudiantil han sigut productius artísticament, cosa que m'alegra, però el que realment em fa feliç és haver-me topetat al llarg d'esta aventura musical amb grans músics amics i amigues que perduren en el temps, on estigues i quan siga.

Entre ells, m'agradaria destacar per a esta ocasió a Salvador Ortiz Badal (Dor), oboé de La Lira. El vaig conèixer durant una trobada de la Jove Orquestra de la Generalitat Valenciana l'any 2011. Músic excepcional i persona excellent, amic dels seus amics i amant de la seua passió: la música i la seua banda. Dor va ser l'esclavó de connexió en 2015 amb la que per a mi hui és la meua banda -jo soc de La Lira. Recorde la «Laureada» perfectament en el Certamen Internacional de Bandes de Música de València l'any de Lutoslawski -el meu marit i jo no ens en perdiem cap i ja ens consideràvem fans de La Lira- i un temps després vaig tindre l'oportunitat d'estar-ne al capdavant aprenent de totes i tots ells! Qui m'ho anava a dir!

Per la meua ment broten les imatges de tot el que he viscut junt amb La Lira i el poble de Castelló. I, a més, es repetix la mateixa pell de gallina al reviure interpretacions increïbles amb una indescriptible resposta del públic, que sempre ha demostrat una devoció per la seua banda de música. Solament tinc paraules d'agraïment per ser part de tots vosaltres -banda i poble. I amb plena sinceritat vos confesse com d'afortunada soc d'estar en la millor banda del món, amb els millors músics de l'univers i amb un poble, que destaca d'entre tota la humanitat pel seu cor.

Molt bones festes per a totes i tots!

Programa Oficial d'Actes

2022

DISSABTE 6 D'AGOST

17.30 a 20.00 h. 61é CONCURS LOCAL DE PESCA del CLUB DE PESCA LA MADRILLA, al riu d'Albaida, prop de la Fàbrica. Este dia participaran els infants. Berenar i premis per a totes aquelles persones que hagen participat.

Les inscripcions seran gratuïtes. Per a fer-les efectives caldrà posar-se en contacte amb qualsevol membre del club.

DIUMENGE 7 D'AGOST

7.30 a 12.30 h. 61é CONCURS LOCAL DE PESCA al pantà de Bellús, sector B. Este dia participaran els majors. Parada per a esmorzar. Després del concurs hi haurà dinar al Bar Guillermo i posteriorment premis per a totes les persones que hagen participat.

DIVENDRES 12 D'AGOST

20.30 h. Presentació del LLIBRE DE FESTES i de la PORTADA i entrega del premi a la guanyadora. L'acte finalitzarà amb un vi d'honor amenitzat per un grup musical de la Lira Castellonera. Al pati de l'Obrera.

DISSABTE 13 D'AGOST

18.00 h. CARRERA CICLISTA – TROFEU FESTES 2022. Contrarellotge per equips. Categoria cadets (CRE). 5 km.

19.30 h. CARRERA CICLISTA – TROFEU FESTES 2022. Contrarellotge individual. Categoria escoles (CRI). 1 km.

Al polígon industrial el Pla II.

Organitza: Club Ciclista.

Col·laboren: Motoclub i Bicinatura.

19.30 h. a 22.00 h. *Tardeo* COMMEMORATIU DEL 50é ANIVERSARI DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS A CASTELLÓ. A la plaça de l'Ajuntament.

Patrocina: 69 Broses.

20.00 h. LA VESPRA. Festa per a tot el poble al carrer Major. Començarem la jornada amb l'actuació de l'artista castelloner LIVER DAVIS, que interpretarà les seues cançons del gènere folk-pop.

Patrocina i organitza: Els Quatre Gats.

22.00 h. Passacarrer COMMEMORATIU DEL 50é ANIVERSARI DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS A CASTELLÓ. Des de la plaça de l'Ajuntament fins al parc de l'Estació.

22.30 h. ACTE d'HOMENATGE AL 50é ANIVERSARI DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS A CASTELLÓ. Al parc de l'Estació. A continuació es servirà un vi d'honor a la Cambra Agrària.

00.00 h. LA VESPRA amb música *REMEMBER* per amenitzar la vetlada.

Patrocina i organitza: Els Quatre Gats.

DIJOUS 18 D'AGOST

21.45 h. A la Musical començarà la cercavila tradicional de la Banda Lira Castellonera, que acabarà a la plaça de l'Ajuntament.

22.30 h. CONCERT DE FESTES de la Banda Simfònica de la Societat Musical Lira Castellonera, a la plaça de l'Ajuntament.

Organitza: Societat Musical Lira Castellonera.

Patrocina: Ajuntament de Castelló.

DIVENDRES 19 D'AGOST

20.00 h. PARTIT DE FUTBOL entre la UD Castellonense i la UE Tavernes, al Camp de Futbol Municipal.

21.30 h. PRIMER TRO de l'Associació Festera de Moros i Cristians, a la porta de l'Ajuntament.

22.00 h. CONCILIACIÓ I CAMPAMENT NOCTURN de Festes en horari de 22.00 a 8.00 h, per a xiquetes i xiquets que hagen nascut entre el 2012 i 2019. A l'Escola Infantil Municipal.

22.00 h. SOPAR POPULAR DE L'INICI DE FESTES, a la plaça de l'Ermita, amb MÚSICA en DIRECTE de la mà del Grup Musical l'Atrilet.

Les inscripcions es podran fer fins al dimecres 17 d'agost.

Organitza: AFMiC.

Patrocina: Ajuntament de Castelló.

00.00 h. ENTRADETA FALSA, des de la plaça de l'Ermita fins al parc de l'Estació. Des de l'AFMiC i del M. I. Ajuntament vos convidem, a totes i a tots, a participar en la desfilada. Este acte no és exclusiu per a les comparses de Moros i Cristians, sinó per a tot el poble.

Organitza: AFMiC.

A continuació MASCLLETADA NOCTURNA a càrrec de la pirotècnia Caballer FX per celebrar el 50é aniversari de la Festa de Moros i Cristians a Castelló.

Patrocina: Ajuntament de Castelló.

00.30 h. DISCOMÒBIL, a la porta de la comparsa El Castellet.

Organitza: Comparsa El Castellet.

Col·labora: M. I. Ajuntament.

DISSABTE 20 D'AGOST

10.30 a 14.30 h. PARC AQUÀTIC. Esvarador de 35 metres, més un tobogan i unes piscines menudes. Al carrer dels Roders i a la plaça del País Valencià.

19.30 h. Arreplega i CERCAVILA de les FESTERES i FESTERS. Inici a la plaça de l'Ajuntament.

21.30 h. CERCAVILA de les FESTERES i FESTERS per a arreplegar els Festers Majors del 2019 i del 2022. Inici a la plaça de l'Ajuntament.

22.30 h. Presentació de les FESTES i presentació de la FESTERA i del FESTER MAJOR junt amb

totes les festeres i festers, al parc de l'Estació. El PREGÓ anirà a càrrec de Beatriz Fernández Aucejo.

A continuació, VI D'HONOR per a tot el poble a la plaça de l'Ajuntament i actuació de l'ORQUESTRA MÓNACO PARTY: una orquestra diferent, amb banda i Dj en directe. Cinc hores d'espectacle sense descans.

DIUMENGE 21 D'AGOST

11.30 h. CINEMA INFANTIL, al Teatre Ideal.

12.00 h. CERCAVILA de les comparses Mores i Cristianes. Eixiran des de la gran via de Blasco Ibáñez i acabaran a la plaça de l'Ajuntament.

13.30 h. HOMENATGE a la MÚSICA FESTERA, a la plaça de l'Ajuntament.

Presentació: Ana Garrido Andrés.

Direcció: Rafael Grau Vilar.

Interpretaran *Caridad Guardiola, Paquito el Xocolatero i Ximo*.

18.30 h. ENTRADA DE BANDES, des de la plaça de l'Església fins a la plaça de l'Ermita.

19.00 h. CERCAVILA de les Festeres i Festers per anar a l'Entrada de Moros i Cristians.

19.30 h. ENTRADA DE MOROS I CRISTIANS, per l'itinerari tradicional: des de la plaça de l'Ermita fins a l'encreuament del carrer de la Lira Castellonera amb el carrer d'Argentina.

Amb motiu de 50é ANIVERSARI DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS A CASTELLÓ, obrirem l'acte amb els baderins històrics de totes les comparses que han format part de la festa.

Orde de desfilada:

Bàndol Cristià: els Contrabandistes, els Conqueridors, els Roders i El Castellet (Capitania).

Bàndol Moro: els Almohades, els Alfàrabes, els

Califes-Tuaregs i els Almoràvids (Sultania).

La venda d'entrades per a la desfilada serà de **9.00 a 13.00 h** i de **18.00 a 20.30 h**, als 6 llocs que s'indiquen a continuació:

- Carrer de Cervantes, a l'altura de Congelats el Calvari.
- Carrer del Pedró, a l'altura de la Finca Rosario.
- Carrer del Pedró, a l'altura de l'antic Mirall.
- Carrer de Ramón y Cajal, a l'altura del pasatge Cifre.
- Plaça de l'Om.
- Plaça de l'Església.

Els llocs de venda de les entrades quedaran indicats amb cartells.

00.00 h. MELÒMANS. Espectacle: SE CANTA PERO NO SE TOCA.

Música, teatre i humor 100% *a capella*.

Melòmans torna amb un espectacle fresc, dinàmic i divertit. Quatre veus *a capella*, amb l'humor com a vehicle, faran un repàs a les cançons de hui i d'ahir (i de la setmana que ve). Al parc de l'Estació.

DILLUNS 22 D'AGOST

9.30 h. ALMORZAR DE FESTES DE LES PERSONES GRANS, a la Llar dels Nostres Majors. Podeu passar a apuntar-se a les oficines de l'associació. Preu 3 €.

11.30 h. CERCAVILA de les Festeres i Festers.

10.30 a 14.30 h. PARC AQUÀTIC. Tobogans amb piscines, esvarador i piscines menudes. A la plaça de l'Ermita.

20.00 h. ENTRADETA INFANTIL, a la plaça de l'Om.

20.30 h. AMBAIXADA Mora i Cristiana, a la plaça de l'Ajuntament.

22.00 h. CONCILIACIÓ I CAMPAMENT NOCTURN de Festes en horari de **22.00 a 08.00 h**, per a xiquetes i xiquets que hagen nascut entre el 2012 i el 2019. A l'Escola Infantil Municipal.

22.30 h. Cercavila INFANTIL DE DISFRESES amb la companyia Scura i el seu espectacle SATSUMA 3.0, que ens explicarà la història d'uns exploradors siderals que arriben a la Terra per salvar el planeta d'una imminent destrucció, la qual cosa posa en perill el fràgil equilibri de la galàxia.

El recorregut començarà a la porta de l'Església i acabarà a la plaça de l'Ajuntament.

00.00 h. Tot el món DISFRESSAT a la plaça de l'Església, on la Colla de Dimonis els Socarrats de Campanar iniciarà un CORREFOC que ens portarà fins al parc de l'Estació. Tot aquell que hi participe quedarà inscrit automàticament en el CONCURS DE DISFRESES.

Horaris de pas i localització del jurat:

DISFRESES INFANTILS: 22.30 h i 23.30 h. A la porta de l'Obrera.

DISFRESES MAJORS: 00.00 h i 1.30 h. A la porta de l'Ajuntament.

Horari d'entrega de premis:

Disfresses infantils, a càrrec dels Sultans i Capitans: a les 23.45 h a la porta de l'Ajuntament.

Disfresses majors, a càrrec de les Festeres i Festers, en el descans de les dos orquestres. Premis patrocinats per: Airconect.

A continuació, BALL DE DISFRESES al parc de l'Estació. CARA A CARA entre les orquestres LA FIESTA i LA MONTECARLO.

D'1.00 a 4.00 h. Hi haurà un fotoreclam (*photo-call*) perquè vos pugueu fer fotografies i imprimir-les. El millor record d'esta nit màgica!

DIMARTS 23 D'AGOST

11.00 h. CINEMA INFANTIL, al Teatre Ideal.

14.00 h. GRAN MASCLETADA al parc de l'Estació, a càrrec de la Pirotècnia RICASA.

19.00 h. Espectacle per a públic familiar: TRES MAGNIFIQUE de la companyia PAMBOLI CIRCUS. Tres pallassos, coneguts per tot el món pel seu "gran número d'escapisme", tenen desavinences i un decidix anar-se'n. Quan els companys s'adonen del fet sorgix el problema, perquè no saben com tirar avant l'espectacle sense el tercer. Què faran?... Intentaran fer-lo ells dos? Se superaran davant l'adversitat?... Faran les paus?... El repte està servit! Al Teatre Ideal.

23.30 h. Espectacle musical WE LOVE QUEEN. Guiats pel summe sacerdot de l'Església d'Adoradors de Queen, els assistents participaran en una espectacular cerimònia d'exaltació i entusiasme a la vida i obra de Queen. La seua música donarà sentit a tota esta cerimònia junt amb una posada en escena que pretén emocionar de principi a fi. El que ningú sap és que un dels presents serà elegit, a través d'una invocació col·lectiva, perquè es reencarne en la VEU, convertint-se en receptacle i transmissor de l'eterna, divina i mercuriana energia de la mítica banda londinenca. Al parc de l'Estació.

1.30 h. NIT D'ALBADES. Començarà a la plaça de l'Ajuntament i acabarà a altes hores de la matinada. Comptarem amb la presència de Pep Gimeno Botifarra i els Cantadors de la Costera. En acabar, hi haurà coca de llanda i mistela.

DIMECRES 24 D'AGOST

8.00 h. DESPERTADA a càrrec de les comparses de Moros i Cristians.

10.30 a 14.30 h. PARC AQUÀTIC. Megatobogan doble i festa de l'espuma. Al poliesportiu Municipal.

17.00 h. CERCAVILA de les Festeres i els Festers.

18.00 h. GRAND PRIX AQUÀTIC: l'activitat més refrescant i divertida de l'estiu. Juga, competix, fes esport i riu amb les teues amistats i veïnat competint per aconseguir ser el vencedor absolut. Premis, regals i sorpreses. Estàs preparat?

A partir de 14 anys.

Inscripcions per grups de 6 a 8 persones. Inscripcions fins al 21 d'agost.

Trobareu tota la informació a www.elmiragall.org

Al parc de l'Estació.

20.30 h. Tardeo amb MÚSICA DELS 80-90 a càrrec de DJ ALBERTO amb el millor Pop de l'època. A la plaça de l'Om. Col·labora: 69 Broses.

22.00 h. CONCILIACIÓ I CAMPAMENT NOCTURN de Festes en horari de 22.00 a 8.00 h, per a xiquetes i xiquets que hagen nascut entre el 2012 i el 2019. A l'Escola Infantil Municipal.

22.00 h. SOPAR POPULAR de la FESTA REMEMBER. A la plaça de l'Ajuntament.

Organitza: Junta Local Fallera.

Les inscripcions es podran fer fins al dilluns 22 d'agost.

00.00 h. FESTA REMEMBER amb DISFRESSA DE L'ÈPOCA, amb la presència de JOSE COLL, expert i referent de la música remember comercial dels 90, i del mític JOSÉ CONCA (ex Chocolate), que ens oferirà els millors temes musicals. A la plaça de l'Om.

Hi haurà premis per a la millor disfressa individual i per grups.

Patrocina els premis: Perepérez Garrido.

DIJOUS 25 D'AGOST

8.00 h. DESPERTADA, a càrrec de les comparses de Moros i Cristians.

11.00 a 14.00 h i de 16.00 a 20.00 h. Torna la Gaming Experience d'Omega World Games. Vine a jugar al Fifa 19, Fortnite, Rocket League, Mario Kart i Smash Bros, i viu una experiència única amb PS4 VR; prova també els nostres CockPits amb el Gran Turismo. A la Biblioteca Pública Municipal «Joan Fuster». Inscripcions, fins dimarts 23 d'agost a www.omegawg.com

11.00 h. CINEMA INFANTIL, al Teatre Ideal.

18.30 h. TALLER D'ELABORACIÓ DE FANALETES, BOMBOLLES PARTY, TATUATGES amb aerògraf i BERENAR amb orxata i fartons, al parc de l'Estació. Les xiquetes i els xiquets podran elaborar i personalitzar el seu meló d'Alger per a la cercavila de la nit.

21.00 h. AMBAIXADA Mora i Cristiana, a la plaça de l'Ajuntament.

22.30 h. CERCAVILA DE FANALETES, a càrrec de la Tarasca i els Cabuts dels Xirimiters de Castelló, des de la plaça Pepe Roig fins a la plaça de l'Om.

A continuació, actuació de CANTA CANALLA. Ells són «quatre xiquets i una xiqueta» que es van posar un nas roig i van decidir ajuntar-se per fer música, contar com es contagia la bogeria i ballar com un mira-sol que somriu amb els ulls tancats.

22.30 h. SOPAR DE GERMANOR per a les comparses de Moros i Cristians, a la plaça de l'Ermita.

DIVENDRES 26 D'AGOST

11.00 a 14.00 h i de 16.00 a 20.00 h. Torna la Gaming Experience d'Omega World Games. Vine a jugar al Fifa 19, Fortnite, Rocket League, Mario Kart i Smash Bros, i viu una experiència única amb PS4 VR; prova també els nostres CockPits amb el Gran Turismo. A la Biblioteca Pública Municipal «Joan Fuster». Inscripcions, fins dimarts 23 d'agost a www.omegawg.com

11.30 h. CINEMA INFANTIL, al Teatre Ideal.

18.30 h. CERCAVILA d'«AUTOS LOCOS», des de la plaça de l'Ajuntament fins al parc de l'Estació.

19.15 h. X Carrera d'«AUTOS LOCOS», al carrer de Remigio Sanchis. Inscripcions fins al 17 d'agost per mitjà de formulari següent: https://www.castellosom.es/va/webform/inscripciones_autos_locos_2022

Organitza: Moto Club.

Patrocina: Ajuntament de Castelló.

Premis patrocinats per: Construcciones Eliseo Pla.

20.30 h. Arreplega d'ingredients per a la XXXV FESTA DE LA PAELLA, a la porta del Mercat.

22.00 h. CONCILIACIÓ I CAMPAMENT NOCTURN de festes en horari de 22.00 a 8.00, per a xiquetes i xiquets que hagen nascut entre el 2012 i el 2019. A l'Escola Infantil Municipal.

22.00 h. XXXV FESTA DE LA PAELLA, al parc de l'Estació.

Organitza: Junta Local Fallera.

Patrocina: Ajuntament de Castelló.

La Junta Local Fallera i el M. I. Ajuntament fan una crida a la responsabilitat i civisme de tots els castellonencs, a fi que els ingredients repartits per l'organització siguen emprats exclusivament per a fer les paelles als llocs indicats al parc. Recordem que caldrà tornar les taules i cadires abans de la 1.00 h al mateix lloc d'arregle. Enguany cal pagar 2 € per cada persona inscrita a les paelles. Les inscripcions es podran fer fins al dimecres 24 d'agost.

EXPOSICIÓ 50é ANIVERSARI DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS A CASTELLÓ

Del 12 al 14 d'agost a la Cambra Agrària.

Una mostra que ens evocarà allò que ha significat i expressa la Festa de Moros i Cristians per al nostre poble. Trobarem trabucs, trages antics, fotografies, estendards de comparses, etc.

00.30 h. CASTELL FI DE FESTES, a càrrec de la pirotècnia Caballer FX. A la ronda de Soler i Estruch.

A continuació ORQUESTRA LA PATO, al parc de l'Estació.

DISSABTE 27 D'AGOST

19.00 h. Trofeu de festes, dels VETERANS de la UD CASTELLONENSE. Al Camp de Futbol Municipal.

PARTIDES DE PILOTA FESTES 2022

Al nou trinquet municipal.

Partides de raspall masculí: entrada 5 €.

Resta de partides: entrada lliure.

Dilluns 22

18.30h PARTIDA D'ESCALA I CORDA: Puchol II i Santi contra Marc i Nacho.

Dimarts 23

18.30h PRIMERA SEMIFINAL DEL TROFEU DE RASPALL: Marrahí i Tonet IV contra Ian i Brisca.

Dimecres 24

18.30h PARTIDA DE RASPALL D'ELIT FEMENÍ: Victoria i Amparo contra Ana i Mar.

Dijous 25

18.30h SEGONA SEMIFINAL DEL TROFEU DE RASPALL: Vicent i Murcianet contra Salelles II i Raül.

Divendres 26

18.30h PARTIDA D'ESCALA I CORDA: Genovés II i Tomàs contra Pere Roc i Jesús.

Diumenge 28

18.30h FINAL DEL TROFEU DE RASPALL.

Durant les nits de festa tindrem un Punt Violeta QUÈ SÓN ELS PUNTS VIOLETA?

Els Punts Violeta són espais per a sensibilitzar els ciutadans i on les víctimes de qualsevol tipus d'agressió sexista rebran atenció, informació i ajuda. La seua finalitat, per tant, és la de conscienciar, previndre i disfrutar de la festa sempre amb el respecte cap a les dones, lliures d'assetjament i d'humiliació masclista.

Dilluns 22, dimecres 24 i divendres 26 d'agost.

La nostra gent, *la nostra història*

Premis Ausiàs March

POESIA INFANTIL

CASTELLÓ
POBLE FESTER

Primer Cicle

LAURA ESTARLICH GONZÁLEZ

Col·legi Sant Doménec

LA PAPALLONA

Obri les teues ales,
ensenyam els teus colors,
mostram com voleteges
aquest jardí de flors.

Eres fràgil, delicada,
preciosa com una rosa,
una criatura admirada
que sobreix allà on es posa.

Obri les teues ales,
ensenyam els teus colors.

Ací estic asseguda
admirant la teua bellesa,
amb tranquil·litat i encantada,
on el temps em passa de pressa.

Obri les teues ales,
ensenyam els teus colors,
que jo estaré ací asseguda,
on gaudiré mirant-te fascinada.

Segon Cicle
JOSEP MARTÍNEZ CHACÓN
Col·legi Hernández

Tercer Cicle
TERESA RIBES PLA
Col·legi Severí Torres

"POEMA" EL POLLET

- Volentria saber que deu
- El pollet quan fa "püü, püü..."
- Si té gana, si té set.
- Si pateix calor o fred.
- Si està trist, si està content.
- Si m'enten o no m'enten.
- Si ell no pot saber parlar,
- Haurà d'aprendre a piular.

LA HISTÒRIA D'ULISSES

Ulisses, un xic graciós i amb amabilitat, un dia va aplegar a una illa tremolant. El rei del mar es va venjar i resulta que una maledicció va tirar.

Per les illes dels déus va passar i quan estava prop d'Ítaca es va fastidiar. El regal del déu Èol volies descobrir i per desgràcia un huracà hi va assistir.

De nou la ruta havien de començar per culpa de l'enveja dels navegants. A l'illa dels Lestrígons van acudir, atacats pels monstres perill van tenir.

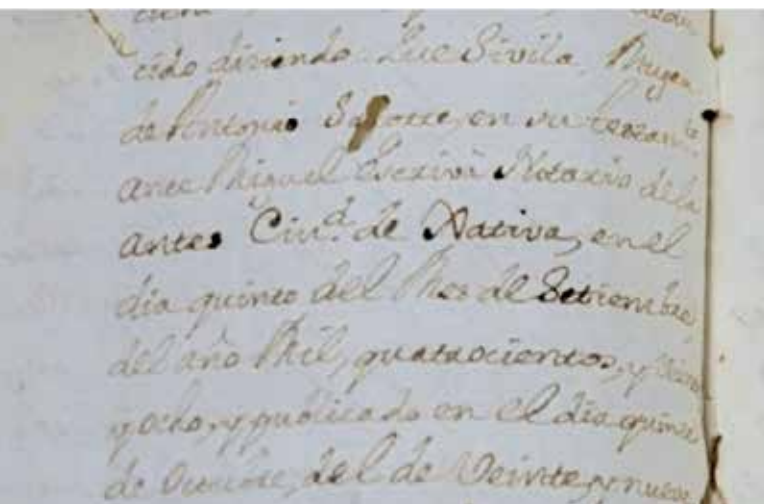
A l'illa de l'Hèlios havien d'anar prometent no tocar cap animal. Fam no volien passar els navegants i, per no morir, a la vaca van sacrificar.

Ulisses molt enfadat els va renegar. Tots els déus més importants es van enfadar. D'alguna manera havien de reaccionar i per mala sort sense nau es van quedar.

A la fi, després de tantes aventures passar, una Odissea va patir per a Ítaca arribar. Tots a Ulisses van aclamar i la seua història no es pot oblidar.

La presència de les dones en la documentació de l'Arxiu Històric Municipal

Valerià Benetó Ferrando

Trasllat d'una acta notarial del segle XV traduïda en el segle XVIII

El document més antic que conservem a l'Arxiu Històric de Castelló que ens parla d'una dona comença amb una referència sobre na Sibilla, dona d'Antoni Satorre, la qual va dictar testament el 5 de setembre de 1428. La dita Sibilla va fundar un benefici parroquial a Castelló dotat en 300 sous anuals i perpetus sota l'advocació de «Sant Feliu i San Thiago», segons la seua voluntat testamentària. En el capítulat observem que ella va establir que sempre havia d'estar al capdavant del benefici un familiar masculí. Tres-cents anys després, la finalitat del benefici va canviar i es va derivar a una de les necessitats més importants de la parròquia, això és, a pagar el sou de l'organista.¹ Va passar el temps i la Junta de Fàbrica de l'església, hereva del benefici de na

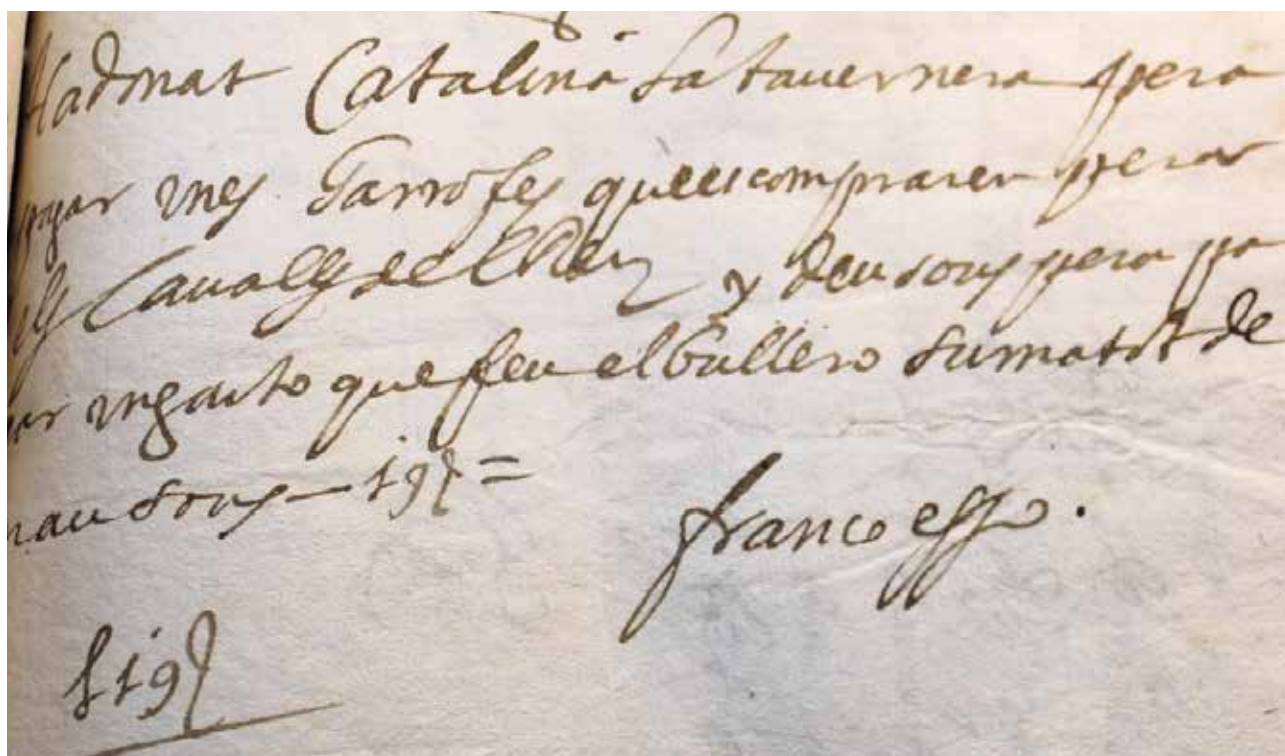
Sibilla, va demanar a un notari local que fera el trasllat del seu testament en 1729 amb l'objectiu de canviar la finalitat del benefici. Doncs bé, a l'últim paràgraf d'este trasllat apareix el nom i el cognom del notari i el dels beneficiats; en canvi, l'encapçalament de l'escrit és el mateix: «Sivila, mujer de Antoni Satorre». És a dir, només hi ha un nom, Sibilla, sols el nom, i envoltat de noms i cognoms masculins. No és una excepció al fons documental, és una manera de procedir que no respon a una època; és la història, que es pot rastrejar en la documentació de la presència de les dones a l'Arxiu Històric Municipal. I altres casos com este és el que voran en el nostre article.

Empresàries

En un dels primers treballs que vam fer sobre el negoci de la fusta que baixava pel riu Xúquer, vam estudiar els protocols notariaus dels segles XVI i XVII, i ens vam trobar davant d'una quantitat important d'actes notariaus d'obligacions de pagament. En esta documentació hi havia tot un seguit de llocs, contractes, clients i comerciants. I sempre, al bell mig d'eixe món, hòmens de negocis. Fins ací cap novetat. Però es dona el cas que aparegueren dos dones als documents, fet que ens indica que són l'excepció de tota regla. En altres paraules: eren dones comerciants que aconseguiren ser respectades i tractades com a persones independents. Veiem-ho en detall.

La primera, Àngela Lladró de Pallàs, era la dona de l'afamat comerciant Miquel de Santafé, senyor de Força i de Castellonet de la Conquesta, i el substituïa al capdavant del negoci i de la seua administració sobre finals de la dècada dels noranta del segle XVI, quan el marit se n'havia d'absentar. Per això en la documentació figura el seu nom, el d'Àngela Lladró, en les obligacions de compra, àpoques, convenis amb pro-

1. Per a contractar un organista al segle XVIII, segons el que va acordar la Junta de Fàbrica de l'església de Castelló, l'organista s'havia de triar mitjançant oposició. Este concurs tenia la particularitat que si s'hi presentava un organista fill del poble, només li calia demostrar suficiència i habilitat; i el càrrec d'organista seria per a ell.

Època de la Casa del Consell en què apareix el nom de Caterina la Tavernera

curadors, etc. La mort del seu marit en 1603 no la va apartar de l'activitat, sinó al contrari, va gestionar les tasques empresarials amb normalitat; i va continuar amb elles i va defensar els seus interessos personals i d'empresària en recaure sobre ella alguns processos judicials d'alguns exempleats i del fisc. L'altra dona que apareix al nostre arxiu, Maria de Bengamar, va fer les mateixes funcions en 1582 que Àngela Lladró. Apareix als mateixos documents, però en el seu cas estava obligada per la circumstància irreparable de la mort del seu marit, el comerciant de Requena, Joan García Lázaro. Maria de Bengamar, que fou curadora testamentària dels seus fills, va estar al capdavant de l'empresa fins que el negoci va passar a mans dels seus fills en 1588. Este dos dones, per tant, són l'excepció de la regla, com hem dit, gràcies al fet que elles es van posar al capdavant del negoci de la fusta. I el nostre arxiu en conserva la relació amb el nostre poble, amb el Ràfol dels segles XVI i XVII.

Oficis diversos

Temps després vam acudir de nou al nostre arxiu per documentar-nos sobre pagaments municipals. En aquella recerca teníem preparada una carpeta que vam anomenar «la dona als comptes», i en ella volia destinar els pagaments en què concorregueren només dones. Malauradament, després de consultar més de tres-cents anys de documentació sobre pagadors, justícies, jurats, ministres, etc., sols vaig poder registrar quatre noms de dones que van tindre certa relació econòmica amb l'Ajuntament d'aleshores. Estes són:

Catalina la Tavernera, Maria Llaudes, Josepha Barrera i Cristòfola Sanchis.

De Catalina sabem que tenia arrendada una de les dos tavernes de Castelló cap al 1705, encara que l'acte d'arrendament està fet pel seu marit. No obstant això, ella va poder esquivar el menyspreu de *ser ignorada* i, almenys, va aconseguir ser anomenada en la comptabilitat municipal. Posem-ho en context. Els inicis del segle XVIII eren una època en què costava custodiar els diners, per la qual cosa moltes vegades es practica-va el compte de la vella. Este funcionava de la següent manera: si l'Ajuntament tenia un deute i no podia fer-lo efectiu, els arrendadors dels negocis del poble, com ara molins, tendes, forns, carnisseries, tavernes, neu, entre d'altres, tenien diners comptants i sonants, i si els venia bé, pagaven a qui l'ajuntament no havia pogut pagar el deute. Com? Presentava el rebut com a justificació del pagament. Catalina la Tavernera va fer precisament açò, per això figura en la comptabilitat municipal; pel pagament de l'arrendament a nom seu –i no al del seu marit– amb el qual va pagar al comptat unes garrofes per als cavalls del rei² i un gasto a un *bulero*.³ I també consta d'ella un rebut d'un impagament d'un refresc que va servir a uns soldats que no li abonaren la consumició. Catalina, abans de donar-ho per perdut, va presentar un justificant on figurava la

2. Es referix als cavalls de les companyies militars que s'enviaven a Castelló per a mantenir-los.

3. El que venia butles.

despesa feta pels soldats, per poder descomptar-ho de l'arrendament que havia de pagar. Esta forma de procedir era l'habitual, però protagonitzada per hòmens. I en esta ocasió, per tant, tenim com a protagonista una dona, de la qual no sabem malauradament el seu cognom, però que responia al sobrenom de la «Tavernera».

Les altres tres protagonistes foren Maria, Josepha i Cristòfola. Maria Llaudes, de la qual no sabem quasi res, vivia a Xàtiva i era viuda. Com a tal, figura en el rebut del pagament que li va endossar el clavari per 50 lliures de cera que el seu marit, «que en glòria estava», havia servit a l'Ajuntament i que mai va poder cobrar-les, per raons òbvies. De Josepha i Cristòfola coneixem que eren de Castelló, probablement viudes i amb càrregues familiars. La seua entrada als llibres de l'Arxiu guarda relació amb la seua faena: totes dos eren agradores de l'església. Les autoritats de Castelló procuraven que esta ocupació recaiguera sobre algú amb extrema necessitat. Així doncs, ja podem imaginar-nos la precarietat d'estes dones i el lloc que ocupaven en l'escala social.

Invisibles

Les dones no eren considerades com a subjectes jurídics. Tant era així que, inclús per a rebre el sou que s'havien guanyat, el funcionari de torn, amb el correcte concepte de l'època, posava el nom d'un home abans que el d'una dona, sempre. L'exemple més flagrant —per posar-ne ací només un— el veiem en el cas d'una dida que alletava els fills d'una dona durant un temps indeterminat. Doncs bé, seria d'esperar que apareguera el nom de la dona, ja que és ella qui desenrotlla esta faena; però no és així. Sols figurava el nom del marit per a cobrar: «páguese a [tal persona] por la nutriz» per tant de temps d'alletar. En la documentació consta el nom del marit que cobra, Balthasar Çabater; el de l'avi que paga, Antoni Cucó; el del xiquet, Agostí Cucó;

el de son pare, Francesc Cucó; i el de la mare, Josepha Guitart. I la identitat de la dona que dona a mamar queda solament reflectida amb una frase: «per un any que ma muller ha donat a mamar». No donàvem crèdit, però era així.

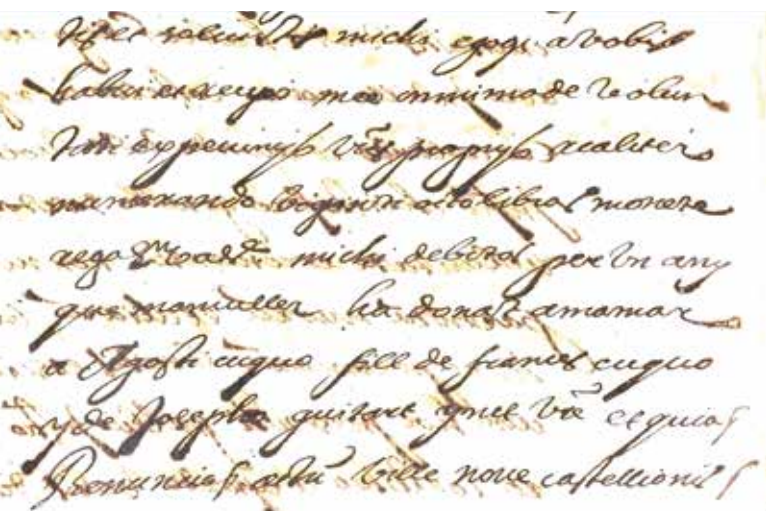
Seguim amb l'exposició de casos. El 1707 la Guerra de Successió Espanyola s'ha decidit a Almansa a favor del costat dels borbònics. Temps a venir, un dels comandants victoriosos descansarà a Castelló abans de retre Xàtiva i cremar-la. Està capacitat, entrenat i disposat; i en el seu àmbit d'actuació inclou també Castelló, on diverses cases i l'arxiu ja han conegut les seues habilitats piromàntiques. És el marquès d'Ansfield, el senyor de les Torres. Doncs bé, una dona, de la qual no sabem el nom, li renta la roba i el servix mentre està al nostre poble. Ja sabeu, no?, com continua la història: és el marit qui apareixerà al document de pagament.

Les dones no apareixien tampoc en altres àmbits diferents de l'estrictament econòmic. Parlem del testamentari, en què encara es pot resseguir alguna petjada. Les dones hi apareixen, però subordinades, condicionades. Si la testamentària era jove, se l'anomenava com a «donzella», i s'hi reflectia que era filla del seu «senyor pare». Si este faltava, i ella era encara fadrina, era imprescindible que hi constara el nom de la viuda; és a dir, el nom de sa mare lligat al del seu pare. Si era casada, havia de portar el nom del seu marit, i si era viuda també. Sols ho hem vist en algun cas —i no és norma general en les casades en segones núpcies— que han consignat el seu nom complet. I no ha figurat el nom del marit més que per a fer referència de si es va casar amb este o amb aquell, o si en primeres, segones o terceres núpcies. La mecànica era l'habitual per a tota classe d'actes. Ni tan sols quan la dona era fadrina tenia dret a consignar el seu nom sol, com a persona única i important.

Una altra casuística es donava amb la mort del marit, amb la qual la dona, ara viuda, adquiria una categoria nova. Amb l'abreviatura «q^o», de «quodam», que s'escribia sempre darrere del nom del difunt,⁴ s'indicava que va ser la dona del personatge que immediatament apareix al document. Si era viuda molt de temps, s'havia de distingir-la amb la paraula «relict», cosa que significava que era una viuda amb solera, amb categoria. En qualsevol dels dos casos, sempre estava la dona etiquetada per una espècie de datació del grau de viu-detat que ostentava.

Segrestades

Ara arribem a l'episodi inesperat de dos dones que intentaren nadar a contracorrent. Estes són Rosa Castillo i Maria Fito. Què feren? Volgueren casar-se amb hò-

Carta de pagament per un any d'alletar

4. «q^o»: que fou, que ja havia mort.

Llibre dels Escacs, jocs i daus, d'Alfons X de Castella (1287)

mens per amor i no amb matrimonis concertats entre les respectives famílies. Però per arribar a eixe punt hi havia un *modus operandi*. La interessada, normalment una xica jove en edat de casar, sorprenentment marxava de sa casa i s'installava, voluntàriament, en un altre domicili que li donara garanties que la seua protesta fructificaria. Esta casa bé podia ser la del núvio, bé la del justícia. El ben cert és que en aquelles cases tenien bona protecció. El següent pas era advertir algú perquè intermediara entre ella i els mateixos pares. I qui millor que el rector o el vicari? Un dels dos es feia acompanyar pel notari, perquè donara fe de la seua intervenció. Constituïts tots dos davant la «segrestada» —com així es considerava aquella dona en aquella situació— el mossén intentava esbrinar la voluntarietat o no de l'acció. L'interrogatori consistia a saber si la joveneta estava en aquella casa per lliure voluntat o si havia estat induïda, enganyada, subornada, amenaçada o maltractada per algú. Amb la resposta negativa, doncs, es donava pas a una descripció del motiu que la induïa a fer el que estava fent, que no era altre que actuar amb contundència, però lliurement per a poder casar-se segons amb qui volia. I això que acabem d'explicar, Rosa Castillo, segons la documentació, «de sa lliure i espontània voluntat, se n'és eixida de la casa de ses pares, per a fi i efecte de contraure matrimoni amb Feliu Roca llaurador de dita vila». Fetes les explicacions oportunes, el vicari donava autorització al notari perquè redactara una carta pública, perquè hi

haguera memòria del fet i de l'actuació dels implicats. Amb un any de diferència (1702) Rosa Castillo i Maria Fito visqueren el mateix fet.

Comptat i debatut, les referències a les dones que hi ha a l'Arxiu Històric Municipal de Castelló i que hem documentat des del segle XV, sempre apareixen al costat d'un nom masculí. Fins al segle XIX no trobarem les primeres referències a dones que no depenien de ningú; ens referim a les mestres i les comares, que tímidament començaren el camí de la igualtat.

Els ponts de fusta i canyes del riu d'Albaida (1776-1875)

Rubén Galera Hernández

1. Primeres notícies

El pont del riu d'Albaida de Castelló és, actualment, un eix de comunicació imprescindible en la vida del poble de Castelló, perquè ens connecta directament amb l'autovia A-7 i els pobles veïns; però també perquè, cada vegada que algú vol fer un passeig per la fàbrica de paper o el Castellet el creua i s'adona de la bellesa dels contorns dels seus arcs. Podem afirmar, per tant, que és un monument que té un valor arquitectònic i emocional en l'imaginari col·lectiu castellanenc que cal posar en relleu. Però, ha estat sempre ahí tal com el coneixem ara?

Pont de fusta rudimentari sobre el riu Noguera. Autor: Lluís Marià Vidal (Wikimèdia)

La primera notícia que tenim del pont del riu d'Albaida, ens la brinda l'il·lustrat castellanenc Vicent Ignasi Franco en 1776.¹ El Castelló d'aleshores tenia poc més que dos carrers allargats, i uns quants més transversals que connectaven el centre amb les zones agrícoles que envoltaven el poble. Una d'estes vies, el camí del Pla, sembla que s'ha mantingut quasi intacte fins ara. Esta era, a més, la principal via d'accés per a arribar a Beneixida, Alcàntera del Xúquer i Càrcer. I per accedir a estos pobles calia travessar el riu d'Albaida, bé a peu quan el seu cabal era escàs, bé per un pontet de canyes rudimentari i de construcció ràpida i estacional. Així és com ho detalla l'erudit del nostre poble:

«De Castellón a el lugar de Beneixida hay tres quartos de legua de camino, el qual se toma saliendo por la calle de Pla, a unos 600 pasos; se pasa por encima de un puente de un ojo la acequia Escalona, y a 200 pasos pasos se cruza el río [de] Albaida por un puente de cañas, dexándose a la mano izquierda, a distancia de 500 pasos, un molino harinero y de arroz propio de la villa».²

La tardor del 1798 (24 d'octubre), segons una cita anònima de José Martí (1987: 177), una comitiva de l'Ajuntament va anar al riu d'Albaida, a la vora esquerra, per tal de reconèixer un cadàver que hi havia aparegut. En la cita es diu que la comitiva que encapçalava el tinent d'alcalde «salió por la calle del Pla, [i] pasó el río por el puente que había». El cadàver, que presentava senyals de contusions pels cops que va rebre, es va exposar davant de l'Hospital de Sant Jaume, a la plaça de l'Església. En este cas constatem que el pont estava en peu i que acomplia la seua funció. Encara que no es diga, devia ser també un pont de canyes i fusta, estable, però vulnerable a les crescudes del riu.

2. El pont en els comptes de l'Ajuntament

Gràcies a la relació de pagaments que va fer l'Ajuntament de Castelló durant el segle XIX per reconstruir el pont i les calçades del terme municipal, sabem que la destrucció i reconstrucció del pont guardava una estreta relació amb la meteorologia; o siga, amb les pluges que destrossaven els camins del poble. Este efecte provocava, sobretot, avingudes del riu d'Albaida que s'emportaven qualsevol obstacle que tinguera al davant: en este cas, sempre el nostre pont. Vegem-ho desglossat.

El 1804 és un any especialment prolífic en informació sobre el pont del riu d'Albaida, gràcies a la llista de descàrrecs que va fer el comissionat per a reparar bona part dels camins de Castelló, entre els quals es trobava el pont. La documentació d'este any, del 22 de maig, ubica el pont en l'apartat del «camino del Carraixet». Per a fer les primeres actuacions de reconstrucció, es va «componer un ahujero en el puente del Pla», que

1. José Martí (1987: 185) diu que en març del 1588, Joan Sabater era l'encarregat de construir un pont d'argamassa sobre el riu d'Albaida, però no especifica en quin punt de l'antic llit.

2. Citat en Ribes Iborra, Vicent, 1996, *Històries de Castelló*, Ajuntament de Castelló, Castelló, p. 139.

Pont de canyes semblant al que hi havia a Castelló. Autor desconegut (Todocolección)

va costar mig jornal i mitja dieta. Però sembla que el forat era massa gran i feia perillar-ne l'estabilitat, per la qual cosa es van designar dotze jornalers el dia 24 «para desazer y volver hazer el puente», amb un cost de noranta-un reals, i quatre més «para el pontero». Enmig d'estes dates, hi trobem tota una sèrie de despeses destinades a tallar pins i fer estaqués, per a portar-les amb carros, segurament al pont.

El document que estem citant dona detalls d'una altra reparació que es va dur a terme en juliol del mateix any. El dia 3 es van pagar setze reals per tallar sis pins i mitja dotzena d'estaqués per al pont, als quals se'ls va sumar cinquanta-sis reals pel seu valor, que es va sufragar a un tal «Fraile». El pont estava tot en ruïnes, ja que es van necessitar sis jornalers «para hazer el dicho puente todo» i un «carro para conducir los desechos».³ Tot apunta que entre una reconstrucció i l'altra, una avinguda del riu va fer estralls en el primer.

El temps passa i ens demostra que periòdicament calia refer el pont. El 12 de novembre de 1814 es trobaven reunits en la sala capitular de l'Ajuntament l'alcalde, Josep Llagària, i la resta de la corporació, per tractar un assumpte sobre el pont del riu d'Albaida. El tema a determinar fou que:

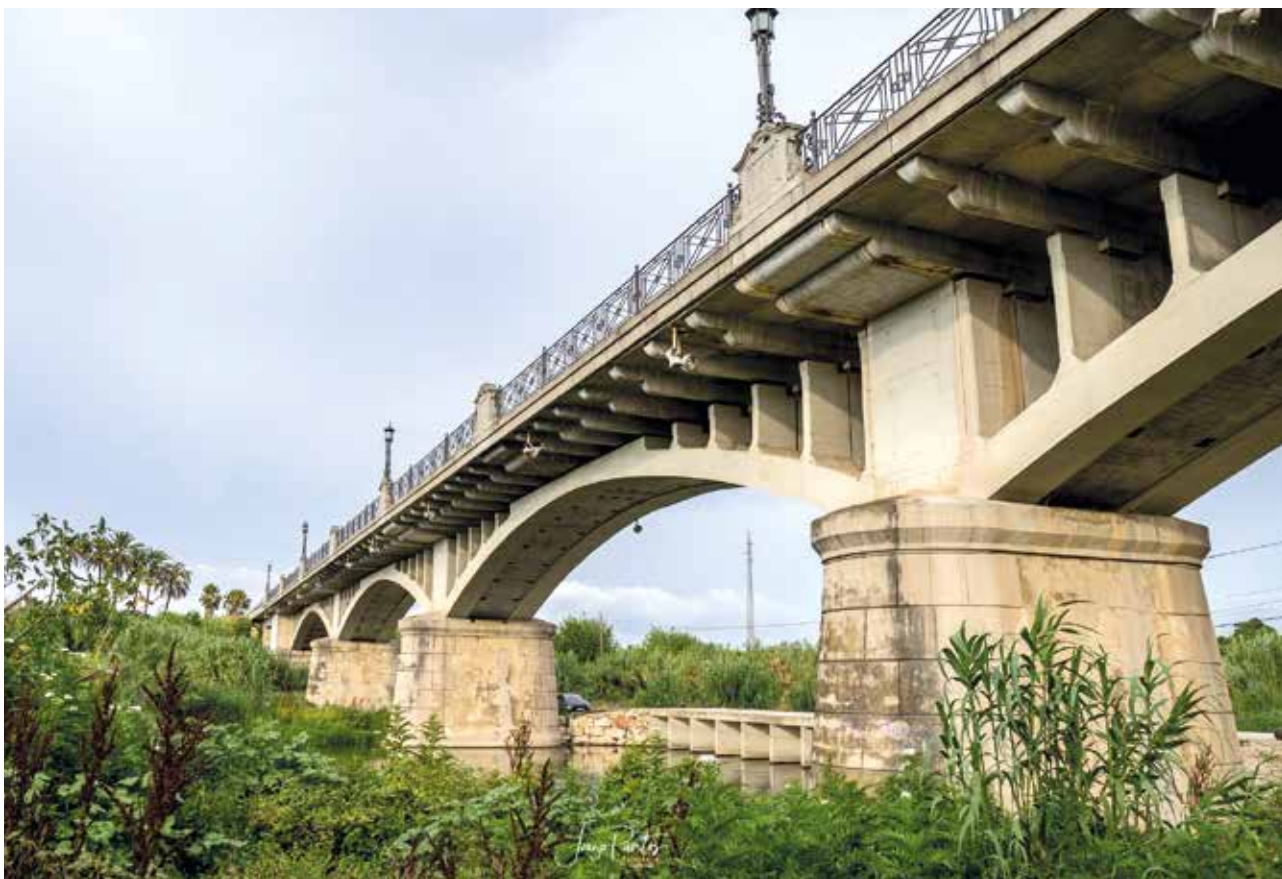
«Con motivo a las muchas desgracias que estaban sucediendo en el río de Albayda, por quererle vadear los transeúntes, se havia fabricado un puente de madera. Y para poderle perserverar, han determinado pasase Joaquín Díez, de este vecindario, con el jornal de nueve reales vellón, al puente de dicho río de Albayda, a fin de que exija de cada transeúnte aquella cantidad que pueda, tanto de personas como de cavallerías para la conservación del puente».⁴

El 1819, Pedro Juan Carbonell, regidor perpetu segon de Castelló designat pel rei, estava al càrrec de pagar les despeses de «la composició de los caminos, puentes y calzadas de esta villa». Centrant-nos només en el pont, el document ressenya que el 7 de gener va entregar a Vicente Micó, «para hacer el puente del río Albayda al camino del Pla», quatre-cents deu reals de velló. Una altra persona va rebre dotze reals «por sacar unos cabrones del río, quando se llevó el puente»; i Pasqual Pineda, que va llevar «la piedra al paso del río», huit reals. Però no va ser el pont la infraestructura a què més recursos es va destinar en esta ocasió, ja que el camí del Carraixet va rebre diverses sumes de cent quaranta-quatre reals per a reparar-lo.⁵

3. Arxiu Històric de Castelló, H-286-3. En este document, a més, hi ha un apartat en què es detallen els gastos que hagué de sufragar l'Ajuntament de Castelló pel «camino de Carraixet en virtud de orden del corregimiento del partido», i s'hi tracten noves actuacions en un pont del riu Albaida, en què no queda clar si era el de Manuel o Castelló.

4. Arxiu Històric de Castelló, H-15-11, 1814, p. 8.

5. Arxiu Històric de Castelló, H-286-6, 1819, p. 10-12.

Pont actual del riu d'Albaida. Foto: Joanjo Puertos

El pont en la bibliografia de referència

Mentre sembla que es va mantindre el pont de fusta i canyes en el període suara esmentat, el rector de Castelló, Josep Alegre, va proposar a la Societat d'Amics del País Valencià, en 1819, de fer navegable el Xúquer, des d'Antella fins a Cullera, per a fomentar-hi el comerç i l'agricultura. Si açò haguera anat més enllà del paper, òbviament haguera canviat completament el paisatge fluvial del riu d'Albaida a Castelló, perquè haguérem tingut un port fluvial i, en conseqüència, una eixida ràpida als ports del litoral valencià. Amb esta estratègia, per tant, Josep Alegre devia voler afavorir el transport de l'arròs castellonenc.

Utopies a banda, el 13 de març de 1833 hi ha el compte de pagaments que va fer l'Ajuntament per la construcció total del «puente del Pla», per al qual consten en la documentació tots els pertrets necessaris: carros de bous, sogues, cabirons, canyes, «dos pedazos de cavalls» i estaques.⁶

En 1840, després de vora set anys, encara hi havia un pont de fusta estacional que devia romandre mentre el riu no se l'emportara. En les avingudes feréstegues del riu de l'esmetat any, diu Madoz que portava «tal cantidad de agua y es tan impetuoso, que inundando todo el país cercano, destruye las cosechas, compro-

mete la existencia de la villa y pueblos inmediatos y hasta la vida de sus habitantes». El riu, a més, poques vegades arribava a estar completament sec en estiu, i diàriament, per a «facilitar el paso sobre este río desde Castellón al valle de Cárcer, se hace cuando se necesita un puente de madera provisional, pues no tiene ninguno de obra».⁷

Els temporals i les crescudes del riu d'Albaida associaren constantment Castelló i el seu sistema de regadiu amb una dinàmica imponderable. El temporal de 1864, per exemple, va inundar cinc-cents vint-i-cinc hectàrees i va deixar malbaratada la séquia Escalona i l'assut (Bosch, 1866: 335-336):⁸

«El 75 por 100 de la superficie de la jurisdicción se compone de tierras de regadio, en las que se cultivan el arroz, el maíz, el trigo, la morera, el naranjo, etc.

Entre el júcar y el Albaida, inundaron unas 525 hectáreas de tierra: 105 quedaron muy deterioradas; 420 poco perjudicadas. Se perdieron siembras, abonos y leñas despositadas en los campos.

6. Arxiu Històric de Castelló, H-287-8.

7. Citat en Ribes Iborra, Vicent, 1996, *Històries de Castelló*, Ajuntament de Castelló, Castelló, p. 158.

8. Pressuposem que si hi havia alguna passarella de canyes al riu d'Albaida la degué arrassar.

El arbolado no sufrió notables daños. La gran pérdida que experimentó Castelló fue la azud y la Acequia Escalona, cuyo presupuesto de recomposición asciende a una cantidad exorbitante. Un molino y una acequia sufrieron deterioros. La lluvia y el huracán de los días 4 y 5 ocasionaron el desprendimiento de parte de la cúpula de la iglesia parroquial.

Las pérdidas bajo todo tipo de conceptos fueron calculadas en 5.769.942 reales».

Una vegada més, l'avinguda del riu d'Albaida, segons recull José Martí (1989: 189), «llevo el puente rústico que había en la partida del Pla para cruzar dicho río. Como era necesario el cruzar el río por tal punto, el Ayuntamiento, en la sesión celebrada el día 20 de marzo de 1875, acordó el destinar 625 pesetas». Fora com fora, la quantitat no en va ser suficient i es va desestimar el projecte. En contrapartida, se li va oferir a Silvestre Durà Ferrer el permís perquè establira una barca en l'anomenat Pont dels Alcavons.

Conclusions

Fet i fet, hem vist com les inclemències meteorològiques han devastat camins, ponts i collites a Castelló des del segle XVIII. Les conclusions que traem d'este breu estudi constaten la fragilitat dels ponts de fusta del riu d'Albaida, a pesar de ser una obvietat; que la denominació del pont -l'actual- va conviure amb un altre nom, «pont del Pla»; i, finalment, que l'absència de dades, el silenci en la documentació administrativa, possiblement es deu a les no reconstruccions del pont en períodes de sequeres, quan el riu es travessava a peu pla. En definitiva, tots estos dubtes es resoldrien en un estudi detallat i contrastiu que ens n'aportaria més informació.

Restes d'un dels primer ponts d'obra sobre el riu d'Albaida.
Foto: Joanjo Puertos

Vista del pont des del riu d'Albaida. Foto: Joanjo Puertos

Pla Rubio, un pintor entre dos segles

Eduard Doménech Alcover

Alberto Pla Rubio va nèixer a Castelló el 2 de juliol del 1867 en una família acomodada que, per tal de donar estudis als fills, no va dubtar en traslladar el seu domicili primer a Xàtiva i després a Madrid. Les primeres classes de dibuix les va rebre a Xàtiva, de la mà del pintor José Carchano (1854-1937), i posteriorment, quan la família es va instal·lar a Madrid el 1881, als 14 anys va continuar estudiant en l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando. Va ser un dels alumnes predilectes d'Alejandro Ferrant i Fischermans (1843-1917) i es va implicar fins a tal punt de la seua manera de pintar que el propi mestre, preocupat per una situació que considerava perjudicial per a l'alumne, li va aconsellar que se'n tornara a València, a estudiar amb Ignacio Pinazo i a forjar-se un estil propi. Als 19 anys es va instal·lar a València i va continuar els estudis en l'Acadèmia de Belles Arts, alhora que completava la seua formació, com altres pintors del seu temps, en el taller de Pinazo.

En aquella època, per tal de fer mèrits, calia participar en les Exposicions Nacionals de Belles Arts, que eren el principal aparador de l'art del moment, però, a més de les nacionals, també hi havia altres exposicions de caràcter local que exercien una funció semblant a menor escala, com les regionals que es celebraven a València i les que promovien certes institucions i associacions, com ara l'Ateneu Científic, Literari i Artístic (consolidat el 1870), Lo Rat Penat (associació constituïda el 1878), l'Ateneu Mercantil (fundat el 1879) o el Cercle de Belles Arts (creat el 1893 i recentment desaparegut), a més de les activitats que duia a terme l'Acadèmia de Sant Carles. Als seus inicis, a falta de galeries d'art permanents a València, Pla Rubio exhibia i posava a la venda els seus quadres en els aparadors d'algunes botigues de la ciutat, i el primer guardó en un certamen el va aconseguir amb un quadret de reduïdes dimensions que va presentar a l'exposició celebrada en el claustre de la Universitat de València

Autoretrat, ca. 1910

durant la Fira de Juliol de 1894, on va obtenir diploma i medalla de segona classe.

El 1895 va pintar un quadre de grans dimensions titulat *¡A la guerra!*, que va presentar a l'Exposició Nacional de Belles Arts d'aquell any i que va cridar de seguida l'atenció. El dia de la inauguració, la reina regent, Maria Cristina, va elogiar el quadre i va recomanar al jurat la seua adquisició, de tal manera que, a més de ser guardonat amb una medalla de primera classe, va ser adquirit per l'Estat per al

Museu del Prado. Va estar dipositat i exhibit primer en el Govern Militar de Madrid des del 1928, i després va passar a l'Ajuntament d'Alcalá de Henares, on està dipositat actualment. L'Estat el va enviar també a l'Exposició Internacional de Munic de 1901, on va guanyar una medalla d'or. El seu va ser un cas singular perquè, tot i que era la primera vegada que es presentava a una Exposició Nacional, va guanyar una medalla de primera classe, un fet que només tenia el precedent del pintor madrileny Eduardo Rosales (1836-1873). Aquell any, a més de Pla Rubio, també van obtenir medalla Joaquín Sorolla (1863-1923) i el pintor i comediògraf català Modest Urgell (1839-1919).

L'èxit va ser aclaparador i l'obra de Pla Rubio va ser reproduïda per molts diaris i publicacions periòdiques, tant de Madrid com de Barcelona, des de *La Ilustración Española y Americana* fins a *La Esquella de la Torratxa*, la qual cosa va contribuir enormement a la seua difusió. El crític Francisco Alcántara afirmava que era un quadre naturalista i un reflex de la vida popular. Teodoro Llorente, director de *Las Provincias*, va publicar un article exultant en el seu diari i el situava a l'altura d'altres pintors valencians com Francisco Domingo, Emilio Sala, els Benlliure o el mateix Sorolla. Altres crítics, com Narciso Sentenach, el comparaven amb un gènere musical popular com era la sarsuela, però també n'hi van haver d'altres que destacaven els detalls

¡A la guerra!, 1895

Oli sobre llenç, 210 × 350 cm. Museu Nacional del Prado (en depòsit a l'Ajuntament d'Alcalá de Henares)
© Madrid, Museu Nacional del Prado

¡De la guerra!, 1897

60 × 100 cm
Col·lecció privada

Retrat d'un ancià, ca. 1895

Carbonet i tocs de clarió sobre paper verjurat, 620 × 470 mm
Museu de Belles Arts de València (Inv. 11385)

Retrat del pintor José Francés Agramunt, 1892

Oli sobre taula, 19,5 × 12 cm (esbós)
Museu de Belles Arts de València (Inv. 7/96)
Depòsit del Ministeri de Cultura i Esport

¡Pobres mares!, 1901

Oli sobre llenç, 160 × 250 cm
Reproducció publicada a la revista *Álbum Salón* (Barcelona, 1904)

Verema, 1908

Oli sobre llenç, 40 × 75,5 cm

© Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza

del quadre que no estaven ben resolts, com els problemes d'escala d'alguns personatges, la postura tan poc natural del soldat que està en primer pla acomiadant-se de la xiqueta i altres aspectes negatius que s'encarregava d'assenyalar Rafael Balsa de la Vega.

Després de l'èxit assolit el 1895, va presentar a l'Exposició Nacional de 1897 un altre quadre de gran format també de temàtica militar, *¡De la guerra!* (oli sobre llenç, 250 × 400 cm), una mena de segona part de l'anterior que tractava de les conseqüències de la guerra: el soldat que torna a casa invàlid. Però es veu que la medalla aconseguida el 1895 va pesar en l'ànim del jurat i, finalment, no es va voler guardonar per segona vegada consecutiva un jove pintor pràcticament desconegut. Això no obstant, els esdeveniments posteriors sembla que no van confirmar l'opinió del jurat, com veurem a continuació.

El 1898 va enviar un estudi de *¡De la guerra!* a la IV Exposició Internacional de Belles Arts i Indústries Artístiques, organitzada per l'Ajuntament de Barcelona, que va obtenir la consideració de medalla de primera classe. L'any següent va participar amb l'obra definitiva, la de gran format, en el Saló de París de 1899, on va guanyar la primera de les segones medalles, que era la major distinció atorgada perquè aquell any no es va concedir cap primera medalla. Una part important de la crítica, inclosa la

francesa, considerava l'entitat del guardó com un cas clar de xovinisme perquè el jurat havia preferit deixar desert el primer premi abans que concedir-lo a un artista estranger. Blasco Ibáñez es congratulava de l'èxit a París del seu amic Pla Rubio en un article publicat al diari *El Pueblo*, però, sobretot, incidia en el fet que a Madrid, per la mateixa obra, no li havien donat cap guardó, tot i que havia agradat moltíssim i que el públic s'amuntegava davant el quadre per a contemplar-lo. Una de les versions de format gran va ser adquirida en 1913 pel Club Español de Buenos Aires, que l'ha restaurada en dates recents.

Posteriorment, va rebre consideració i honors de medalla de primera classe en la Nacional de Madrid del 1901 pel llenç titulat *¡Pobres mares!* (oli sobre llenç, 160 × 250 cm). Però, malgrat la menció aconseguida, que no estava contemplada en el reglament de les Exposicions Nacionals, la crítica va estar molt dividida davant el quadre de Pla Rubio i, en general, va ser prou negativa, i va qualificar l'execució de l'obra d'excessivament minuciosa i la posada en escena de poc creïble.

Fins aleshores havia desenvolupat a València una intensa activitat en associacions culturals i havia estat soci de l'Ateneu Mercantil, de Lo Rat Penat i del Cercle de Belles Arts, establint relacions d'amistat amb el més granat de la cultura i dels pintors valencians de l'època: des de Blasco Ibáñez,

La lliçó, 1906-1910

Oli sobre llenç, 80 × 90 cm

© Col·lecció Fundació Bancaixa

Teodoro Llorente o Manuel González Martí fins a Ignacio Pinazo, José Mongrell, Salvador Abril, José Francés, Gonzalo Salvá o Julio Cebrián Mezquita, per citar-ne només alguns.

Pel que fa a la seua tasca docent, després del fracàs en les oposicions de 1892 a la plaça d'ajudant en l'Escola de Belles Arts de València, en 1895 va opositar, també sense èxit, a una càtedra de dibuix en l'Escola de Belles Arts de Màlaga i en 1899 va ser nomenat ajudant numerari de dibuix en l'Escola de Belles Arts de València. El 1901 va opositar a una càtedra de dibuix en l'Escola de Belles Arts de Barcelona, on va quedar en segon lloc, i en 1902 va ser nomenat professor numerari de dibuix en l'Escola de Belles Arts de Cadis, que depenia de la de San Fernando, de Madrid.

La culminació, i el punt d'inflexió en la seua trajectòria docent i artística, va ser en 1903, quan va guanyar per unanimitat la càtedra de dibuix de l'Escola de Belles Arts de Barcelona, la coneguda Escola de la Llotja, raó per la qual va traslladar definitivament la seua residència a la Ciutat Comtal, on va col·laborar amb certa assiduïtat en la revista *Álbum Salón* (una de les primeres publicacions del país a color), que li va dedicar un número monogràfic en 1904.

Va exposar en la Sala d'Exposicions Miralles en 1905 i 1907. I el mateix 1907 va exhibir el seu quadre *¡De la guerra!* en la V Exposició Internacional

d'Art de Barcelona, celebrada al Palau de Belles Arts. Després d'un llarg període sense exposar, el 1916 i 1917 va participar en exposicions col·lectives a les Galeries Laietanes. En octubre de 1917 en va fer una individual a la Sala Parés i en l'estiu de 1919 va participar tant en la I Exposició Internacional de Pintura i Escultura de Bilbao com en la que va organitzar en Santander el Cercle de Belles Arts de Madrid, aprofitant l'estada de la família reial per vacances.

També va presentar obres a les Exposicions d'Art organitzades per l'Ajuntament de Barcelona en 1918, 1919 i 1921, l'última de les quals va viatjar a Lisboa a finals de 1921. Després sembla que es va allunyar del circuit artístic de les galeries especialitzades i és freqüent, a partir de 1922, trobar anuncis en la premsa diària catalana publicitant la venda de quadres seus, junt amb els d'altres artistes, als coneguts Almacenes El Siglo, uns grans magatzems situats a la Rambla on es venia pràcticament de tot. Però encara va fer una exposició individual a la Sala Damians en 1927, i l'última notícia que coneixem d'ell és que va presentar el quadre *Taronges de València* a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, que va ser exposat, juntament amb més de cinc mil obres procedents de tot l'Estat, al Palau Nacional, situat a Montjuïc i seu del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Pel que fa a la seua trajectòria artística, cal distingir dos èpoques ben diferenciades, amb el punt

Mal temps, ca. 1919

Oli sobre llenç, 80 × 95 cm

© Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona (2022)

Xiqueta en un camp, 1920

Oli sobre llenç, 86 × 65 cm

© Col·lecció Fundació Banc Santander

d'inflexió en el seu trasllat a Barcelona l'any 1903. La primera respon a les característiques pròpies de la pintura naturalista de finals del segle XIX, que es pot enquadrar dins de la pintura de crònica i del realisme social, mentre que la segona època participa dels vessants figuratius del primer terç del segle XX, on es fa palesa la influència del modernisme, però també del luminisme, que dona lloc a una pintura més lleugera, de caràcter impressionista, en què es fusionen característiques i maneres tant de la pintura catalana com de la valenciana, però sense oblidar mai els seus orígens i sense imitar cap altre artista. Si durant la primera època s'havia centrat bàsicament en temes militars i retrats, al llarg de la segona canvia completament la temàtica i la tècnica, i pinta sobretot escenes camperoles amb el seu estil peculiar, que denota una personalitat artística pròpia, però també escenes de platja, d'influència més clarament sorollesca, i d'altres de caràcter més castís on quasi sempre és la dona el motiu principal.

A banda de les obres pertanyents a les col·leccions del Museu del Prado, del Museu de Belles Arts de València, del Museu Nacional d'Art de Catalunya, de la Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza, de la Fundació Bancaixa i de la Fundació Banc Santander, institucions a les quals vull agrair la cessió gratuïta dels drets de reproducció de les imatges ara publicades, la major part de la seua obra està conservada en col·leccions privades catalanes, però també hi ha pintures i dibuixos en altres llocs d'Es-

panya i de l'estranger. S'han subhastat obres seues a Barcelona, Bilbao, Madrid, Mallorca, San Sebastián, Sevilla, Berlín, Berna, Buenos Aires, Fairfield (Maine, USA), Londres, Nova York, Prato (Itàlia), Saint-Germain-en-Laye (França), Versailles, Viena i Zuric.

Pla Rubio va faltar a Barcelona el 1937, en plena Guerra Civil, en una ciutat sotmesa a racionament i sovint bombardejada tant des de l'aire per l'Aviazione Legionaria italiana com també per mar. He intentat localitzar en la premsa barcelonina d'aquell any alguna referència a la seua mort, però els diaris, que ja estaven socialitzats, anaven plens de notícies del front, d'instruccions per a la població civil i contra la quinta columna, i pràcticament no es publicaven esqueles ni notes de societat. Encara en vida seua, l'any 1933, l'ajuntament de Castelló li va dedicar el carrer on havia nascut, l'atzucac del costat de L'Obrera, que tradicionalment s'havia anomenat de la Pilota.

Per últim, un suggeriment: si tenen per casa algun quadre antic, no s'obliden de comprovar-ne la firma. És possible que tinguen una obra desconeguda de Pla Rubio. En eixe cas, els estaré molt agraït que compartisquen amb mi la troballa, a l'únic efecte de la seua catalogació, és clar.

(Resum d'un estudi monogràfic més extens sobre Alberto Pla Rubio en procés de redacció).

Les festes a Castelló durant el primer franquisme a través d'uns programes impresos (i 2)

Francesc Beltran López

Cronista honorari de Benifaió

En el llibre de festes de l'any passat, publicàrem la primera part d'este article de Francesc Beltran, cronista de Benifaió i el més gran col·leccionista d'obres impreses relatives a la comarca de la Ribera. Entre elles té els dos llibrets de falla més antics del nostre poble i el llibret de les festes de 1952.

1. Llibret de la Falla de la Plasa del Duque de Alba y dels Carrers Ramón Taléns, Escalante y General Mola de Villanueva de Castellón. Mars 1944.

Pocs actes fallers haurem de comentar si fem cas al llibret corresponent. Per no haver-hi, no hi ha ni nom de fallera major –no n'hi hagué?- ni del president, però sí que hi ha la inevitable publicitat. Conté, però, diver-

ses rimes amb un estimable valencià, encara que no normatiu: «la Comissió de la Falla»; «el Barrio»; «l'Artiste»; «l'Autor», sent este l'únic vers signat per Rafael Garrigues Albelda; «Explicació de la Falla»; i «el Mestre», dedicat a don «Choume Fayos». Tot això en dotze pàgines, que tanca la contraportada amb la publicitat de «Casa Escuriel, Especialidad en Bicicletas ORBEA y B.H. al contado y a plazos de 50 ptas al mes». En este llibre trobem la nomenclatura oficial d'aleshores, en què la plaça del Duque de Alba és la placeta del Doctor Picornell; el carrer de Ramon Talens és el carrer de la Séquia; el carrer del General Mola és el carrer del Cine i el carrer d'Escalante no ha canviat de nom.

2. Llibret de Falla de las calles Salvador Gil, General Goded, Santo Domingo y Pintor Rivera, con la explicación y relación de lo que quiere decir esta falla. Villanueva de Castellón.

Este llibret segueix el format de l'anterior i no hi consta, també, els noms de la fallera i el president ni el programa d'actes. Per no tindre, no conté ni l'any (greu error per a la posteritat). També conté diferents rimes amb un apreciat valencià, tampoc normatiu: «Pòrtic: Alabansa de les Falles»; «Parla el Versador...»; «Relació»; «Explicació: Tres grupos porta esta Falla per a que's chupleu els dits: fasil es la endevinalla al vorels reproduits»; «El Llavor»; «Chunta Fallera»; «Chirigoties»; «Despedida: Cavallers, así se calla el home que fá el "llibret": qui no estiga satisfet, que'l tire al foc de la Falla». El llibret té un total de 28 pàgines i el tanca la contraportada publicitària «La Casa que mayor surtido presenta en Estampas 1.ª Comunió es la Papelería Vidal de Alberique». Ací també hi ha la nomenclatura dels carrers d'aleshores: el carrer del General Goded és el carrer de Josep Talens, Pintor Ribera és el Ravalet i els altres tenen el mateix nom.

3. Programa Oficial de las Fiestas que se celebrarán, en el año actual, en honor de los Santos Patronos Abdón y Senent, Virgen de los Dolores y Cristo de los Prodigios. Villanueva de Castellón y Octubre de 1952.

Llibret amb una exquisida tipografia en la portada, amb connotacions polítiques a part, a càrrec de la Impremta Marbau de Xàtiva. La programació, de 1952, comença amb una «Invitación, saludo y deseo», a càrrec de l'alcalde Salvador Climent Reig.

Les festes començaven el dia 18 d'octubre a les 17.30 h amb el Pregó de Festes i una Gran Cavalcada Infantil, amb joguets, globus i caramels. A les 18 h hi hauria cercavila a càrrec de la «Lira Castellonense» i a les 24 h, gran «cordà» al carrer del Mestre Giner.

El dia 19 se celebrà la festa als sants patrons Abdó i Senent, amb despertà a les 6 h. A les 7.30 h hi hagué el gran «Concurso Local de Pesca» al riu d'Albaida,

amb premis (la pesca obtinguda es destinava a Auxilio Social Local); a les 8 h, cercavila per la Banda; a les 10 h, funció religiosa cantada pel Coro de Jóvenes de Acción Católica de la localitat que finalitzava amb una luxosa traca. De vesprada, a les 15 h, gran «cordà» a la plaça de Los Navarros (de l'Ermiteja); a les 15.30 h, diversions populars; a les 17 h, «Magna Cavalcada», amb premis a les millors carrosses i gropes. I de nit, a les 22.30 h, castell de focs a càrrec d'Antonio Caballer de Montcada.

El dia 20 se celebra la festa a la Mare de Déu dels Dolors, amb els actes anàlegs matinals. A les 10 h hi havia missa cantada pel Coro de Jóvenes de Acción Católica de la localitat, que finalitzava amb una gran traca i, seguidament, cercavila per la banda. De vesprada, a les 15 h, gran «cordà»; a les 15.30 h, a la plaça del Caudillo (de l'Església) extraordinari Festival Humorístic, amb carreres de cavalls, burros, sacs, xocolatada, concursos de força, etc., amb premis. Els actes de vesprada seguien a les 17.30 h amb la cercavila per la banda còmica La Matraca; a les 18.30 h, solemne processó a la Verge Dolorosa i, a l'entrada a l'església, es dispararia una traca de colors. I a la nit, la jornada acabava a les 22.30 h amb un castell de focs artificials a càrrec de Luis Bronchú de Godella i, a la mateixa hora, concert per la banda còmica La Matraca.

El dia 21 se celebrà la festa al Santíssim Crist dels Prodigis amb els actes de costum: despertà, cercavila, funció religiosa a les 10 h i missa cantada pel Coro de Jóvenes de Acción Católica de la localitat, que finalitzava amb una gran traca. Seguidament, cercavila per la banda a les 15 h i gran «cordà». A les 15.30 h, a la plaça de Los Mártires (de l'Ajuntament), Gran Festival Infantil; a les 16 h, concert per la banda; a les 18.30 h, solemne processó al Santíssim Crist dels Prodigis que culminà amb una traca de colors en l'entrada de la imatge. De nit, a les 22.30 h, es disparà un castell de focs artificials, a càrrec de La Obrera Pirotécnica de Montcada, i a les 23 hores, a la plaça del Caudillo, hi hagué un «Gran Velada de Variedades Selectas». Tanca el programa un llistat amb els noms del president d'Honor i dels clavaris.

Segons el llibret, l'alcalde d'aleshores, en 1952, era Salvador Climent Reig i el llibret es va imprimir a la Impremta i Papeleria Marbau de Xàtiva.

L'últim viatge dels germans Gallego

El tràgic accident de l'express València-Barcelona en 1961

José Mena Álvarez

El passat mes de gener es compliren seixanta-un anys d'un fet tràgic que va commocionar tot Espanya i especialment el poble de Castelló. El 9 de gener de 1961, el xoc de l'express de València amb un tren de mercaderies molt prop ja de Barcelona, va deixar vint-i-cinc morts. Entre els viatgers es trobaven quatre estudiants del nostre poble, els germans Federico i Juan Salvador Gallego Soler, Vicente Jesus Serradell García i Justo Poveda Estrada. En este article tractarem de recordar les circumstàncies d'aquell accident i de donar a conèixer tots els detalls.

Castellonencs que estudiaven

En començar la dècada dels seixanta, els camps i horts de Castelló lluien verds a la primavera per les plantacions d'arròs que, junt amb tot un sistema de regadiu antic, com ara les séquies, els motors amb els seus vells fumerals i les casetes de camp, conformaven un paisatge exclusivament agrícola en una època en què

la Ribera, a excepció d'alguna empresa emergent del moment, depenia quasi únicament del que donava la terra. En este escenari de ruralia, els fills de la gran majoria de famílies del poble estaven abocats a seguir l'ofici dels pares. No obstant això, n'hi havia alguns que podien donar estudis als seus descendents. Este era el cas dels germans Federico i Juan Salvador Gallego, de Vicente Jesús Serradell –els tres havien estudiat al prestigiós col·legi dels Jesuïtes de València– i de Justo Poveda.

En acabar l'ensenyament secundari, Federico i Vicente Jesús es traslladaren a l'Institut Químic de Sarrià, Barcelona, a estudiar Enginyeria Tècnica, mentre que Justo Poveda havia començat els seus estudis de Medicina, també a Barcelona. Sobre Federico, el major dels dos germans, ens conta la seua neboda Maria Jesús que era un jove molt constant, així com senzill. En tot moment aconsellava el seu germà Juan Salvador,

Penúltima Nit de Cap d'Any que va passar Federico Gallego amb amics i amigues.

Escenari després de l'accident ocorregut a l'Hospitalet de Llobregat.

més propens a somnis més irreals, i per això va decidir emportar-se'l a Barcelona i que cursara allí la carrera d'Aparellador, ja que l'últim curs no havia estat gens centrat: solia anar-se'n amb els amics i no es posava a estudiar, com era el seu deure.

Tot i això, a tots dos els esperava un mateix destí que ningú podia imaginar. Un dia com qualsevol altre, la mort i la fi de tants projectes, els esperava entre les vies. En el moment de l'accident, Federico tenia 22 anys; era a ulls de tots un jove envejable. Aleshores estava a punt d'acabar la carrera d'Enginyeria Química, esperava incorporar-se a les milícies universitàries i ja havia firmat un contracte amb la casa Noguerols (Alemanya), per a treballar al més prompte possible. El seu germà Juan Salvador, de 20 anys, estava preparant l'ingrés a l'Escola Superior d'Aparelladors, seguint el trajecte marcat pel seu germà.

Al final de 1960, els germans Gallego tornaren al poble per a passar, sense saber-ho, l'últim Nadal amb la família. Ningú podia pensar que prendrien l'últim comiat. Ho feren amb avió, i no va ser precisament una experiència molt agradable. Arribant a l'aeroport de Manises, a causa del fort vent, l'aparell va haver de pegar diverses voltes a la pista abans de l'aterratge. Federico va prendre molta por i així li ho va transmetre a son pare i, encara que tenien els bitllets de tornada comprats, van decidir que tornarien a Barcelona amb tren.

L'accident

La nit del 8 de gener de 1961, els quatre estudiants de Castelló eixiren junts en el trenet del poble, on Juan Salvador, que s'havia allargat un poc massa despedint-se de la novietat, va arribar pràcticament amb el tren en marxa i quasi el perd. «Ojalà l'haguera perdut», es lamentava Justo quan el vaig entrevistar. Arribaren a l'estació del Nord de València, on a les 11 de la nit tenien prevista l'eixida amb l'express destinació Barcelona. Federico, uns moments abans, de manera premonitòria, va comprar un llibre titulat *Mi último viaje*, on es podia llegir: «No os sintáis tristes por mi, estoy seguro que allí donde voy no hay sufrimiento. Abrid una botella de vuestra bebida favorita, y recordadme cuando estaba bien, cuando reía con vosotros. Brindad conmigo, pues donde esté yo alzaré una copa, por todos los que os cruzasteis en mi camino».

Justo viatjava en tercera classe, però se'n va passar al vagó de segona, on estaven Federico, Juan Salvador i Vicente Jesús, per anar xarrant amb ells. I just a l'entrada de Tarragona li va entrar son i se'n va anar a descansar al seu vagó.

El dilluns 9 de gener de 1961 va fer un dia gris i fred. En alguna estació es podia escoltar *Poetry in motion* de Johnny Tillotson, cançó del moment a tot Europa. Al voltant de les set i vint-i-cinc minuts del matí, en la bifurcació d'agulles de Casa Antúnez, de l'Hospitalet

Família Gallego Soler: Juan Salvador, Jesús, Federico fill, Dolores (mare), Suintín i Federico (pare).

Federico i Juan Salvador Gallego Soler.

de Llobregat, es va produir la tragèdia. Un tren CB-1 de mercaderies format per vagonets plataforma buits que provenia de l'estació de Sants va xocar frontalment, amb una violència terrible, contra el tren exprés procedent de València. El brutal impacte va provocar que la locomotora elèctrica del mercaderies bolcara cap al marge dret a una distància considerable del lloc de la col·lisió, mentre que la locomotora de l'exprés es va quedar en posició vertical descansant sobre la part darrera. Part de la resta del comboi de passatgers va quedar convertit en un garbull de ferros i fusta, amb un balanç total de vint-i-cinc morts i una cinquantena de ferits.

En el tren de mercaderies, que circulava a uns 30 km/h, viatjaven el maquiniste Fernando Benavente Molero i el maquiniste ajudant Antonio Ávila Lloret. A l'Exprés 704 de València viatjaven tres-centes seixanta persones, repartides entre la locomotora 7652 de tracció simple elèctrica, un furgó d'equipatges, el vagó calderí i sis cotxes de passatgers distribuïts de la següent manera: vagó metàl·lic de primera classe (núm. 6138), vagó metàl·lic mixt de butaques per a segona classe (núm. 1030), vagó de fusta per a passatgers de segona classe (núm. 2366), dos vagonets metàl·lics de tercera classe i un cotxe llit, també metàl·lic. L'accident va tindre lloc al quilòmetre 672,900 de la línia fèrria, prop de l'autovia de Castelldefels i pròxim a l'ermita de Bellvitge, al terme municipal de l'Hospitalet de Llobregat.

Sembla que el succés va obeir a un error humà provocat pel maquiniste de l'exprés de València, Fernando Ruíz Noriega, que no va advertir els dos senyals lluminosos grocs de precaució de l'encreuament d'agulles del pas a nivell a l'eixida de l'estació de l'Hospitalet que, de manera escalonada, obligaven a reduir la marxa. El tren va continuar circulant a velocitat de ruta, uns 80 km/h, fins a adonar-se del senyal roig de perill que obligava a la parada absoluta. Quan finalment es van activar els frens, ja no hi havia prou temps per a evitar la col·lisió contra el mercaderies.

El fet que entre els vagonets de passatgers s'alternaren unitats metàl·liques amb una altra de fusta va contribuir, segons sembla, a incrementar el nombre de víctimes. El vagó mixt, d'estructura metàl·lica, va penetrar el de fusta que el seguia i va arribar fins a l'altura de la novena finestra. El cotxe va quedar desfet i ple de cadàvers. També entre els passatgers de la unitat metàl·lica van resultar ferides diverses persones a conseqüència de la deformació que va sofrir el vagó i per les nombroses espurnes que van entrar-hi. Quant a la resta dels vagonets, la primera unitat va registrar també diversos afectats, mentre que a les restants, pel que sembla, només van haver-hi blaïures i contusions lleus. Un dels combois va derruir parcialment la caseta de senyals del pas a nivell i va ferir greument el guardagulles.

Entre les víctimes dels passatgers de l'exprés, totes ubicades al vagó de fusta, hi havia nou estudiants i un professor que viatjaven a Barcelona després del període de vacances nadalenques. El pare Ferrer Pi, director de l'Institut Químic de Sarrià, acompanyat pel subdirector, el pare Sanz Burata i el prevere Luís Corví identificaren, entre altres, els cadàvers dels germans Federico i Juan Salvador Gallego Soler de Castelló.

Però el sinistre podia haver sigut més gran, ja que l'incident va provocar la caiguda dels cables elèctrics de la torre de comandament del trànsit ferroviari que, per sort, no van causar cap perjudici als passatgers supervivents. Al lloc del sinistre van acudir immediatament els serveis d'emergència: bombers de Barcelona, Creu Roja, Policia Armada, Guàrdia Civil, així com diferents autoritats de l'Hospitalet i Barcelona. Les tasques de rescat van durar fins a ben entrada la nit, encara que els primers auxilis i ajudes als ferits van vindre de mans dels mateixos passatgers del tren, de nombrosos veïns de l'Hospitalet que es van acostar al lloc del sinistre i, inclús, de diversos obrers de la fàbrica La Seda de Barcelona, al Prat de Llobregat, que es van traslladar al lloc amb bufadors elèctrics, per a ajudar els bombers en les accions de rescat.

Justo i Vicente Jesús

Justo Poveda i altres estudiants valencians que viatjaven al vagó de tercera classe perquè no quedaven bitllets de segona, al produir-se la col·lisió, dormien en el seu compartiment i perceberen del xoc perquè les maletes els caigueren damunt. Com pogueren, eixiren del vagó a ajudar, especialment, als passatgers del vagó de segona classe on es registraren la majoria de les víctimes. Justo Poveda, que va baixar del tren de seguida, em relatava amb un nuc a la gola:

«Al baixar em vaig trobar amb un escenari danlesc: per tot arreu hi havien restes del comboi, equipatges, roba trencada, sabates i altres objectes personals dels viatgers accidentats, tot rodejat de fum i de laments de les persones ferides: un autèntic caos. Me'n vaig anar corrents a buscar els meus companys, i a l'arribar allí –ací, mentre m'ho conta, se li fa un nuc a la gola i es queda uns segons amb la mirada perduda–, aquell vagó de fusta, en el que uns minuts abans havia estat jo xarrant amb ells, estava fet un acordió. El vagó metàl·lic que el seguia s'havia incrustat en ell i havia matat a tots a excepció de Vicente Jesús Serradell, ja que es va quedar en un angle, al desplaçar-se en l'últim instant el vagó de fusta fent una cunya, una espècie de *huequet*. Va tindre molta sort i jo molta alegria de vore'l. Atrapat com estava per les cames em repetia: «Estan tots morts, estan tots morts!». Jo girava el cap i efectivament no veia ni escoltava res, sols una muntonada de ferros i fusta. Em deia Vicente Jesús que als segons de l'impacte encara va poder escoltar la súplica de Juan Salvador demanant ajuda i cridant el seu germà Federico. Conforme vaig poder –continua– el vaig traure per la finestra i carregant-lo al llom el vaig portar al camí».

Tot i l'elevat nombre de víctimes i ferits, la magnitud de la col·lisió podria haver estat de major importància, tenint en compte que el nombre de passatgers que viatjaven a l'express de València ascendia a unes 360 persones.

Balbina Vert, veïna de Castelló que vivia a Barcelona, va ser la dona que va llavar la cara als germans quan els seus cadàvers arribaren a Barcelona per a fer les autòpsies.

L'enterro dels germans Gallego

El dimarts 10 de gener de 1961, a les cinc de la vesprada, es van celebrar les solemnes honres fúnebres per les víctimes al cementiri de l'Hospitalet de Llobregat. La cerimònia va coincidir amb l'acabament de les autòpsies practicades als cadàvers, que anaven depositant-se en taüts de forma alineada a l'esplanada del cementiri, on anaven acudint familiars i amics. El ministre don Pedro Gual Villalbí va presidir l'acte acompanyat de nombroses autoritats eclesiàstiques, universitàries i del món de la política. Posteriorment, van traslladar

Plaça de l'Església. La comitiva fúnebre es dirigeix cap al cementiri. L'enterro dels germans Gallego fou una gran manifestació de condol.

els difunts als seus llocs d'origen per a rebre cristiana sepultura. Aquell mateix dia van quedar suspeses les classes en les diferents facultats universitàries en senyal de dol pels nou estudiants morts. El trasllat dels cadàvers dels valencians va ser commovedor. La capella ardent es va instal·lar en un primer moment a l'estació del Nord. Va haver-hi funerals a València, Alzira i Castelló. L'enterro al nostre poble va estar presidit pel governador civil i una bona representació dels jesuïtes

Estampes editades amb motiu del traspàs dels germans Gallego.

de València:

«Se han celebrado en nuestro templo parroquial solemnes funerales en memoria de los hermanos Federico y Juan Salvador Gallego Soler, víctimas del accidente ferroviario ocurrido en casa Antúnez. La iglesia se vió ocupada totalmente por los fieles. Presidían los padres de las víctimas, hermanos, tíos, autoridades y demás parientes. Ofició nuestro reverendo señor cura párroco doctor Gallart y Miquel, asistido por don Vicente Cifre y Juan Lluch, ambos seminaristas hijos de esta población. Actuó el coro parroquial bajo la dirección del maestro don Eduardo Cifre Gallego, que interpretó magistralmente la Misa de Obitus, a dos voces, de Valdés. En el responso se cantó el “Libérame Dómine” de Perosi, a tres grandes voces. Al final de la misa, los padres y familiares más allegados, recibieron el pésame de todos los asistentes, que testimoniaron una vez más el gran dolor que siente el pueblo de Villanueva de Castellón por la pérdida irreparable de estos dos hermanos muertos en tan trágico suceso».

Record i esperança

En cap moment la mort és una companya desitjada per ningú i menys en el període de la joventut plena de somnis. S'espera i s'entén, si ocorre al cap d'una llarga vida, però és mal rebuda si és sobtada i la vida està per encetar. La vida del nostre poble es va tenyir de dol aquells dies i encara perdura el record. Almenys la seua família i els que foren amics i coneguts no han pogut oblidar aquell fet. Com deia l'escriptor francès,

Alphonse de Lamartin (1790-1869), la mort sempre té dos cares, la d'aquell que se'n va i la d'aquells que senten la pena de l'adeu: «Sovint el sepulcre tanca, sense saber-ho, dos cors en el mateix taüt». De totes maneres, de segur que aquells que se'n van ens donarien un missatge d'esperança si pogueren, com bé ens insinua la nord-americana Mary Elizabeth Frye (1905-2004):

«No et poses a la meua tomba i plores.

No estic ací; no dorm.

Tinc mil vents que bufen.

Jo soc la brillantor de diamants a la neu.

Soc la llum del sol en gra madur.

Soc la suau tardor de pluja.

Quan es desperta el silenci del matí

Soc la precipitació ràpida

D'aus silencioses en vol circular.

Soc les estrelles toves que brillen de nit.

No et poses a la meua tomba i crida;

No estic ací; no vaig morir»

Nota. Versió més extensa de l'article en:
<http://menanat.com/ca/copy-3/>

Castelló

vist des de...

Castelló vist des de...

Madrid

Àngela Estrada Amorós

El primer que vos preguntareu és: «Mante, i tu de qui eres?». Em presente per als que no em coneixeu: soc Àngela Estrada i Amorós, filla de Pepe i Enri, neta d'Angelita Puertos i Pepe Estrada, i d'Enriqueta Peris i Salvador Amorós. Soc de Castelló i encara que he viscut a més llocs, porte des de 2015 a Madrid, per això hui escric aquí.

Fa uns anys, una amiga, a qui el poble li agrada ben poc, em digué que no entenia que una persona que ella considera viatjada i cosmopolita tinguera un sentiment tan arrelat pel poble, per Castelló. I jo, davant esta reflexió, què voleu que vos diga? Només puc dir que amb este sentiment es naix o no.

Crec que quan més temps he estat sense anar al poble ha sigut durant estos dos anys. El naixement de Valentina en ple confinament, quan tancaren València amb pany i forrellat perquè els madrilenys érem el dimoni que portàvem la COVID i un llarg etcètera, ha fet, si més no, que vera el poble com un refugi, com el lloc on t'agradaria estar perquè saps que estàs sa i estalvi.

Jo, una vegada passe Almansa, ja em pose nerviosa, i estos quilòmetres fins a arribar al poble es fan eterns. Quan veig Santa Anna al fons, sempre dic el mateix, «ja soc a casa», i quan passem els cartells ratllats, revisc l'essència del poble rebel que som. El pont del riu d'Albaida ens dona la benvinguda i a mi, gran part de les vegades, m'entra un pesar de por.

Per a mi Castelló és poble, és tocar maretta, és casa. Quan vaig m'agrada matinar i eixir a córrer. Córrer és pegar la volta pel terme, anar a Sant Joanet o pujar a la Font Amarga amb la moreneta del meu cor; banyar-te la boca amb l'aigua amarga i baixar pel camí de Santa Anna dient bon dia a tots. De vesprada, anar a fer-se una cervesa, que és entrar al Quatre Gats a les set, sopar en algun bar del poble un entrepà o picadeta, i tornar a fer-te'n una fins a tancar. Castelló són els meus amics, les quedades al xalet de Maria, i tant se val si dinem paella, gaspatxos o *torrà*, sempre que tinguem papes i fuet, no passa res.

Castelló és anar a peu de l'ermita a l'institut, és saludar a tot el món i fer barret, del parc a l'Ajuntament i després tornar a casa pel carrer Major i la plaça de l'Església. Castelló per a mi és el barri del Califòrnia i el carrer de Sant Vicent, la mona i el pa del forn, i per descomptat, el mestre Fayos.

Castelló és la paella i l'arròs al forn de ma mare, és mon pare esperant al portalet que arribe el cotxe de Madrid, és la que era casa ma *uela* Enriqueta en la carretera, l'olor de pastisset de tomaca i el pollastre rostit. Castelló és tot això, i més. Castelló és la gent del poble que et saluda i et pregunta com va, com si t'haguera vist ahir, però han passat mesos, inclús anys. Castelló és tornar i no conèixer a ningú, o conèixer a tothom.

El poble són records d'una infantesa feliç, de jugar en el carrer que no estava asfaltat, d'anar a la Graveta, del col·legi, de pegar un volta abans d'anar a missa, de vore ma *uelo* al casino i demanar-li cinc duros per a comprar llepolies a Ca Maribel. Són records d'una adolescència en què passava les vesprades de dissabte entre la sala de jocs i els banquetes de l'Ajuntament, d'anar a l'Institut a peu tots els matins mentre em creuava amb ma *uela* Angelita que ja venia del forn, de divendres al camp de l'Almenà veent entrenar al juvenil, de diumenges d'anar a veure la UD. El poble és tornar d'estudiar de la Universitat d'Alacant, anar a la Tasketa i que tot estiga al lloc, i així és com continua el poble, al lloc. Esta és la sensació. A vegades, sembla que el temps s'haja parat, igual com pense: «Ostres, açò és casa!», també pense: «Encara estem així?». Com si no haguera passat res mai, com si el poble sempre estiguera esperant, aquell que t'acull i sempre està igual, hagen passat dies o mesos. Potser des que visc a Madrid, i després d'una pandèmia de dos anys, ara és quan més trobe a faltar coses quotidianes del poble. Quan més valore el sabor d'una cervesa un dissabte de ponent, o baixar a la porta del carrer i seure al portalet amb ma mare, però no parlar molt fort perquè hi ha veïns que encara dormen amb la finestra oberta. Ara és quan

Caseta de Frigoríficos Sebastià, octubre de 2019. Última quedada abans de la pandèmia

Festes 2010. Movida Madrilenya

més vull que la meua filla, quan siga un poc més major, encara que siga en estiu, tinga poble i que la gent li pregunte: «Tu eres d'ací o has vingut a festes?».

Perquè no ens equivoquem, quan realment es viu el poble és a l'estiu. Castelló és estiu i són festes. De fet, es respira diferent. Totes les persones haurien de tindre poble per saber el que són les festes, i almenys tindre una volta en la vida un estiu lliure i ociós.

L'estiu al poble són les amigues de València, són les nits de futbol a l'antic poliesportiu, quan només acabaves d'eixir de nadar i ja estaves sopant corrents per anar una altra vegada a vore el partit dels amics. Són els preparatius de les festes, de llogar un casal, d'anar dos a cavall en la F9 de la Martínez, de convèncer els pares perquè ens donaren 2000 pessetes per a comprar la picadeta i les Coca-Coles per als sopars. Són nits de fer la ratlla als primers amics que festejaven, de menjar croissants al parc.

L'estiu és estrenar roba els divendres de Festes perquè la discomòbil d'El Castellet és el gran esdeveniment, en què després d'un any et retrobes amb tots aquells que fa massa temps que no veus. És la nit, la tradició, com en Pasqua quan posen *Ben-Hur*, doncs el mateix però en festes. Festes és dir: «Hui hi ha concert i no eixiré», i tornar arrere i acabar donant-ho tot al primer Siopara, però l'endemà, això sí, alçar-te la primera per anar a comprar les entrades per a la desfilada, mentre vas creuant-te amb les bandes que se'n van a l'Home-natge de la Música Festera. La desfilada és fer la passarella de l'església al Calvari més mudat que Girineldo i anar saludant els forasters i els que no que esperen les seues cadires. Comprar pipes i aigua, i mentre desfilen les comparses, vore els cristians amb els seus ventalls al ritme d'*Amparito Roca*. I vore els moros amb *Chimo* sonant mentre el tio Eduardo encapçala la seua filà... I soroll i cavalls, i música i comboi.

I acaba i hi ha rius de gent que baixen pels carrers adjacents per arribar a sopar, i demà més. I arriba el dilluns i tot val, i quedes des de ben prompte per preparar-ho tot amb els amics, perquè vols que la festa no acabe i vols viure cada moment com el que més; la disfressa no té importància, i tant fa si vas de superheroi, de Gheises o de *La hija de la noche*. I comença el correfoc

i, quan te n'adones, ja estan desmuntant els escenaris perquè mai hi ha prou, perquè simplement vols que la nit de les disfresses dure un poc més, perquè has cantat al Cara a Cara totes les cançons del moment, te les sàpies o no. Has ballat amb un Lacasito gegant, i t'has quedat afònica acomiadant la nit amb *Insurrección*. I te'n vas cap a casa sense veu i sense peus, però demà és dimarts i festa, i ja descansaràs. I dimecres vas a fer una paella a la qual se'ns ha oblidat apuntar-nos, perquè clar, és que les festes no són tots els anys. I ens barallem i ens perdonem. I posa més caldo que hi ha massa foc, i tu què saps i jo què sé, i me'n vaig a casa que faig olor de fum, que ara vinc, i al final et quedes perquè t'has creuat amb algú i ja per a què... I disparen el castell i s'acaba, i fins a l'any que ve.

I tots els anys dius que l'any que ve no estaràs a festes, perquè ja t'has fet major, perquè comencen a haver-hi absències, perquè l'últim any has arribat *in extremis* al ball disfressada de vaquera amb les Xúquer Rude Girls i te n'has anat després a treballar, però ho dius fluixet i no t'ho creus.

Fins que arriba un dia i te n'adones, escrivint per al llibret de festes, que han passat huit anys des que no has tornat a les Festes. I en dies com hui que la ciutat es para, que hem de teletreballar per seguretat, que estan ací els de l'OTAN i no paren de passar cotxes de policia i helicòpters, penses que a quatre-cents quilòmetres la vida no és així. Que al poble ixes al carrer i la gent diu «bon dia», que pots anar a peu, que el món només es para si tu vols. I llavors el poble et dona distància, la que vols per saber que estàs on et toca, però que tornar és saber d'on vens i també per què te'n vas anar. El poble són bons records i és essència, i un estiu interminable, i només per això ja paga la pena tornar.

Soc del poble, però no sé si algun dia tornaré per a quedar-m'hi. La vida, la faena i la familieta que he fet estan a Madrid, però sempre voldré tornar de visita per comprovar que tot està al lloc. I esta vull que sempre siga la sensació que em transmet Castelló, que em transmet el meu poble.

Crec que després d'esta reflexió la meua amiga ja haurà entès per què tinc un sentiment tan arrelat, no? I tu? Eres d'ací o has vingut a festes?

Castelló vist des de...

Melilla i Cadis

Teresa Reig Sanz

Ja fa un grapat d'anys que visc fora del poble. Cada vegada que torne, note la distància en detalls com, per exemple, que ja no conec la gent més jove que jo, ni els xiquets i les xiquetes, o que no recorde els noms d'aquells a qui acostumava a conèixer de vista. El punt culminant va ser quan l'estiu passat una d'estes persones conegudes de vista em va fer la fatídica pregunta: «Tu eres d'ací o has vingut a festes?». Tant de temps fora fa que t'arribes a plantejar si encara eres del poble.

Me'n vaig anar fa ja huit anys per faena. Curiosament, un altre veí del poble em va donar a conèixer esta oportunitat laboral a Melilla, una ciutat que havia de mirar al mapa per poder ubicar-la correctament. Allà treballaria de professora al Conservatorio Profesional de Música.

Una de les coses bones del món de la música és que, vages on vages, acabes trobant valencians. I allà, a pesar de totes les grans diferències que la ciutat i la seua idiosincràsia suposava, vaig trobar un poc de casa: companys, professors d'instruments de vent que

m'avisaven per anar a esmorzar o per anar de paella.

Mai he sigut massa fan dels tòpics valencians, i quan vaig a un altre lloc sempre intente aprendre tot el possible d'eixa cultura. En este cas, hi havia molt a aprendre. Les diferències culturals no només n'eren moltes, sinó que, a més, hi conviuen diferents cultures en un mateix territori molt menut: la musulmana, la cristiana, la jueva, la hindú, una bastant nombrosa comunitat gitana i tot l'estament militar.

Per tant, em vaig haver de dedicar a fons per anar deslligant les curiositats d'aquella ciutat. Sorprenentment, com més aprofundia en la cultura, més m'adonava de les coses que trobava a faltar; detalls als quals mai havia prestat massa importància, però que formaven part de mi mateixa i de les meues arrels.

De sobte, gaudia molt més de parlar valencià amb els companys valencians de la faena, i recorria més freqüentment a expressions valencianes, inclús parlant amb amics castellanoparlants, fins al punt de popularitzar-ne alguna. També vaig començar a difondre el joc de cartes La Fallera Calavera entre les meues amistats melillenes i ara tots saben què és un espartenyot, qui és el tio Pep o com pot ser de poderós el capità Moro.

Recorde, també, que el pare d'un amic va pintar un quadre d'una foto que li havia ensenyat jo: el capvespre vist des del meu carrer de Castelló, la barraca de Vicentet amb un cel rogenc al fons i els rajos de sol fonent-se darrere la barraca. Me'l vaig penjar al passadís de ma casa i cada vegada que el mirava recordava els estius mandrosos d'anar a nadar al riu o a l'assut, perquè ara, per a mi, Castelló és un lloc per prendre consciència i agafar forces per anar al pròxim destí on em toque treballar.

I per damunt de totes les coses del poble, el que més enyore sempre és la meua banda. I els assajos fins a les tantes i les cervesetes i xarrades de després, perquè al cap i a la fi, tot va a parar a la música. Potser sembla reiteratiu, tot el món parla de la música a Castelló, que si la banda, que si la tradició musical que tenim a València, però és molt més que això. Per a mi ha sigut una família des de ben menuda i de major ha suposat una xarxa i un llenguatge en comú que m'ha permés estar en contacte i relacionar-me allà on anara amb qui volguera escoltar-me. I més enllà d'allò que la música és el llenguatge universal, per a tots els músics és una forma de viure i d'entendre el món i les relacions humanes; és estar a una jam session i que et diguen: «re menor!», i posar-te a fer música sense conèixer el

Teresa Reig junt amb les escultures del Quixot i Cervantes davant l'església del Sagrado Corazón (2015)

Teresa Reig observant la Catedral de Cadis i l'oceà Atlàntic (2021)

tema ni la gent amb qui toques. Però tot funciona, i la gent s'entén i es mira i s'escolta amb complicitat.

Este curs passat m'ha tocat treballar a Cadis. No només la ciutat té encant, sinó tota la província. La gent és molt divertida i acollidora, i tenen eixe humor carnavalesc que pot recordar un poc la ironia valenciana. A pesar de tindre molt d'art, sobretot per a cantar i tocar la guitarra, malauradament no tenen una tradició forta de bandes de música i m'ha tocat buscar-me un poc les castanyes musicalment. Però al mes de març, anava passejant una vesprada per un carrer del centre d'eixos que tenen tarongers bords i de sobte, sense demanar permís, l'olor de les flors del taronger em va teletransportar de nou al meu carrer de Castelló, quan les flors esclaten i omplinen el poble i el terme d'eixa

sentor dolça que t'abraça a les vesprades fresques de primavera. Cada any, des que estic fora, quan floreixen els tarongers del terme, ma mare m'envia fotos de les flors, i fins enguany no havia pogut posar-li olor a la imatge.

Per concloure este text, puc dir que sí que soc del poble, i no només hi vaig a festes. Del poble, sobretot, em quede amb sensacions: el plaer de parlar amb ironies i frases fetes; els colors dels capvespres d'estiu i l'escalfor dels migdies d'hivern; les olors primaverals de flors i pólvora i, per descomptat, els sons de la música del meu poble. Em quede amb tota la música: la del cor, l'orquestra i la banda, tant als concerts com al carrer amb la música festera. Em quede, per tant, amb el goig de saber-me part de tot això.

Quadre de José M. Bou, de Fortaleny, que li va pintar a Teresa com a record del seu poble (2017)

Castelló vist des de...

Londres

Clara Sentandreu Sebastian

Castelló: casa. Es diu que la zona de confort és una distància prudencial de seguretat on s'està a gust, en terreny conegut, on un es troba prop d'allò que li és familiar.

Soc Clara Sentandreu, fotògrafa de moda, i viure al poble no em donava moltes oportunitats per a realitzar-me professionalment. I prompte o tard havia d'ocórrer: vaig agafar maletes i vaig volar. És una llàstima que per poder créixer i intentar tindre un futur haja hagut de deixar arrere el que més vullc, o siga, la família i els amics.

Són ja set anys fora de casa, és molt de temps. Els primers anys, viure lluny de Castelló i deixar la zona de confort resulta dur. Diria que el que més trobava a faltar és la cuina dels meus pares i el bon temps, però a poc a poc, quan s'està fora, descobrixes un món molt més gran i divers. Per això ara puc dir que Londres és per a mi la meua segona casa.

Gràcies a la fotografia he pogut viure i treballar a Londres, Milà, París, Nova York i Los Angeles, amb tot el que això comporta. Viatjar m'ha fet valorar i respectar la gent amb tota la seua diversitat de credos i creences, però sobretot créixer com a persona.

El món és infinit i quan ixes t'adones de la quantitat de coses que et queden per viure, i per descobrir, tenint en compte que en la vida

Clara Sentandreu amb la revista M Magazine

tenim diferents etapes, i que s'han de disfrutar totes elles. Viatjar és com fer zoom, perquè les coses importants del meu xicotet món s'amplien i perden importància. I eixe xicotet món de la meua infància, els amics, el parc, anar a dinar a ca la uela els diumenges, la comparsa i les discomòbils no els canvie per res. Però ara el meu món s'ha fet molt més gran, i la fotografia i la moda m'han obert una infinitat de portes i nous camins a explorar; portes i camins que no puc trobar al poble.

El poble et dona poble, que és bonic, però sols és un punt més del que hi ha allà

fora. I el món que hi ha fora és molt gran, i a mi m'ha donat amics de Romania, Filipines, l'Índia, Ghana, Nigèria i la Xina, entre d'altres. I ser família amb ells i ser un ciutadà més d'este món d'immigrants on ningú és de cap lloc i junts ens ajudem a integrar-nos al lloc on estem, perquè la multiculturalitat i la interculturalitat ajuda si hi ha respecte mutu.

Aleshores, què significa Castelló per a mi vist des de Londres? Per a mi és família, amics, bon temps, bon menjar i, per descomptat, la paella dels diumenges. I encara que ho trobe a faltar cada dia, sé que de vida només en tenim una i cal viure-la.

Per tot això, com deia Humprey Bogart: «Sempre ens quedarà París»; i Castelló.

Portada de la revista M Magazine il·lustrada per Clara Sentandreu

Sessió de fotos diària de Clara Sentandreu

The National Gallery

*Les Fêtes
de fa 50 anys*
1972

Villanueva de Castellón

Fiestas

Septiembre 1972

El llibret continua editant-se en la impremta Mena i es manté el format en Din A4 (21x29,7 cm). És un quadern modest de vint-i-sis pàgines, dotze de les quals són de publicitat. És un reflex de la crisi que vivia l'agricultura de Castelló, encara afectada per l'anomenada «tristesa» dels tarongers i de la necessitat de no augmentar la pressió tributària. El dibuix de la primera pàgina està presa des de dalt d'una casa del carrer Major i representa una panoràmica del carrer mateix amb el campanar de fons; l'autor és Carles Plasencia.

Villanueva de Castellón

FIESTAS CIVICAS

2, 3, 4 y 5 de septiembre de 1.972.

MENA-Uva de Castellón

La razón de un cambio.

Los lectores de este Programa Oficial observarán que las fiestas de este año se anuncian como "FIESTAS CIVICAS".

A esto se ha llegado luego de varias reuniones durante todo el año, en las que no fué difícil ponerse de acuerdo en lo fundamental, o sea en deslindar lo cívico de lo religioso; pero sí costó más encontrar la forma.

Todos los actos de fiestas son dignos: desde un concierto musical, o una verbena, hasta unas cucañas infantiles. Pero ningún acto religioso puede confundirse con una mera diversión.

Para este año, y los sucesivos, el Ayuntamiento, y la Comisión de representación popular, organizará las fiestas cívicas. La Parroquia, y la cofradía del Santísimo Cristo y de la Virgen de los Dolores, todo lo relacionado con el Culto a tan venerados Patronos,

Considerando que así debe de ser, el Programa Oficial se limita a lo estrictamente civil; pero eso no quita para que, hoy con más emoción que nunca, renovemos nuestra fé y nuestro amor en los Santos, en Cristo y en la Virgen, guardando para Ellos lo más delicado de nuestro corazón.

Esta pàgina és una mostra de la voluntat d'obertura de l'Ajuntament i la parròquia, tal com es veu en el novedós apel·latiu de «Festes Cíviques», per compte de «Festes Patronals» per a distingir-ne la vessant secular de la religiosa.

*Sra. Maria Pilar
Llagària Cifre*

Reina de Fiestas

*Danes a un querido pueblo, con motivo
de las fiestas patronales, que mantenga
siempre en ilusion por el futuro.*

V. Andrés

*Tu juvenil belleza, la alegría,
timida todavia, que amanece
en tu mirado, y en el aire crece,
visperas claras ya del mediodia...*

*Disperas de la fiesta y su armonia,
tu serena hermosura resplandece.
Y ya te está cantando, y ya obedece
tu femenina gracia, lo poesia.*

*Estos días empieza tu reinado,
y estos días tu pueblo se desvela
con su esfuerzo y su afán multiplicado.*

*Y tu reinado dejará una estela
sobre el amor del pueblo y su cuidado,
como en el aire de la mar la vela.*

Vicente Andrés Estellés

Les Festes de 1972 es van celebrar del 2 al 5 de setembre. Maria Pilar Llagària Cifre va ser elegida Reina de les Festes. L'acompanya un sonet de Vicent Andrés Estellés, que aleshores treballava en *Las Provincias*. La comissió de Festes tenia una representació municipal presidida per Pascual Martorell Serra i una popular presidida per Joaquín Durà Sanz.

☆☆☆ **CORTE** ☆☆☆

Elisa Sala Garrido

Amparo Pocovi Carrillo

Concepción Martorell Bolinches

Rosalía Montaner Ribes

☆☆ **DE HONOR** ☆☆☆

INDICE CRONOLOGICO DE FESTEJOS

SABADO, día 2

A las 12. —Volteo general de campanas, y disparo de fuegos de artificio, en la plaza de los Mártires (Ayuntamiento).

A las 20. —“Pregón de Fiestas”, y pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores de la O. J. E.

A las 21. —Pasacalle por la Banda de Música “Lira Castellonense”.

A las 23. —“XVII Juegos Florales”, en California. Actuará como Mantenedor el Ilmo. Sr. D. Vicente Rodríguez Martínez, Abogado del Ilustre Colegio de Valencia, Vice-Presidente de la Real Federación Española de Fútbol.

Seguidamente, recepción en la Casa Consistorial, y “Gran Verbena” en California, hasta la madrugada.

DOMINGO, día 3

A las 7. —“Despertá”.

A la misma hora, y en el río Albaida, “Concurso Local de Pesca”.

A las 8. —Pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores.

A las 9. —Pasacalle por la Banda de Música “Lira Castellonense”.

A las 10. —Concurso Local de Tenis, en el campo del Club de Tenis Castellonense.

A la misma hora, “Campeonato de Ajedrez” en la Sociedad Musical.

A las 11. —Final de la III Mini-Olimpiada, en la Plaza de Toros.

A la misma hora, la Comisión de Fiestas, reunida en el domicilio del Presidente, y acompañada por la Banda de Música, pasará a recoger a la Reina de Fiestas y Corte de Honor, dirigiéndose a la Parroquia de la Asunción, para asistir a la Santa Misa.

A las 13. —Pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores.

Al final del llibre hi ha una enquesta sobre educació en què participen un llaurador, una auxiliar administrativa, una mestressa, un llicenciat en dret, dos estudiants, una mestra i un comerciant. Entre altres preguntes, es demana el parer dels participants sobre economia i les universitats laborals.

A las 14.—Disparada mecanizada de Fuegos Artificiales, Bombardeo Aéreo y Terremoto Final, en la Avenida de la Falange.

A las 16.—Concurso de Palomos Deportivos.

A la misma hora, Gran Cabalgata. Con salida desde la plaza del doctor Bosch Marín (Ermita), y con final en la Avenida de la Falange. Actuación de Moros y Cristianos.

A las 23.—En California, actuación de la "Orquesta de Cámara" de Salzburgo (Austria).

A la misma hora "Gran Verbena" en la Plaza del Caudillo.

LUNES, día 4

A las 7.—Gran "Despertá" (con cien truenos de aviso de gran detonación).

A las 8.—Pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores.

A las 9.—Pasacalle por la Banda de Música "Lira Castellonense".

A las 10.—Gran "Carrera Ciclista" para aficionados de la categoría A y B.

A las 12.—"Carrera de Cintas", sobre motocicletas, por parejas, en la Avenida de la Falange.

A las 13.—Pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores.

A la misma hora, entrega de trofeos de la Carrera Ciclista, con asistencia de la Reina de Fiestas y Corte de Honor.

A continuación, pasacalle por la Banda de Música "Lira Castellonense".

A las 14.—Fuegos Artificiales (traca de truenos, bombardeo aéreo y terremoto final), en la Avenida de la Falange.

A las 17.—Cucañas y Juegos Infantiles, y seguidamente "Teatro de Marionetas" en la Plaza del Caudillo.

A la misma hora, partido de fútbol en el Campo Parroquial de L'Almená.

A las 23.—Concierto por la Banda de Música "Lira Castellonense", en California.

☆☆☆☆CORTE☆☆☆☆

María Alfonso Guardiola

Pilar Puertos Crespo

Dolores Molina Talens

Genoviva Galbis Gregori

☆☆DE HONOR☆☆

☆☆☆ CORTE ☆☆☆

Consuelo Escalera San Agustín

M.ª Julia García Lanchez

Oti Martí Guzmán

M.ª Milagros Higón Grimaltos

☆☆ DE HONOR ☆☆

A la misma hora, en la plaza del Caudillo, "Gran Baile de Disfraces", con magníficos premios.

MARTES, día 5

A las 7.—"Despertá" (con cien truenos de aviso de gran detonación, y cuatro mil truenos de mecha).

A las 9.—Pasacalle por la Banda de Trompetas y Tambores de la O. J. E. acompañada de "Les Majorettes" de RAF.

A las 10.—Pasacalle por la Banda de Música "Lira Castellonense".

A las 11.—La Comisión de Fiestas, reunida en el domicilio del Presidente, y acompañada por la Banda de Música, pasará a recoger a la Reina y su Corte de Honor, dirigiéndose a la Parroquia de la Asunción, para asistir a la Santa Misa.

A las 13.—Pasacalle por la Banda de Música "Lira Castellonense" acompañando a la Reina y Corte de Honor. En dicho pasacalle, actuación de "Les Majorettes" de RAF.

A las 14.—Extraordinaria "dispará" (mecanizada, bombardeo aéreo y terremoto final), en la Avenida de la Estación.

A las 16.—"Carrera de Motos", en el circuito local, cuatro pruebas puntuables para el Campeonato de España.

A las 23.—En California, y a cargo de la Comisión de Fiestas, proyección de una película musical.

A la misma hora, "Gran Baile" en la plaza del Caudillo. Seguidamente, como final de fiestas, "Gran Castillo de Fuegos Artificiales" en la Avenida de la Estación.

NOTA: Los fuegos de artificio serán disparados por el pirotécnico responsable señor Brunchú Caballer de Godella.

Villanueva de Castellón y septiembre de 1972.- Por la Comisión Municipal, PASCUAL MARTORELL SERRA.- Por la de representación popular, JOAQUÍN DURA SANZ.- El Alcalde, JOSE SANZ LOZANO.- El Secretario del Ayuntamiento, TOMÁS SEGURA BERMUDEZ.

En les pàgines de publicitat s'anuncien empreses locals i forasteres de construcció, servicis agrícoles, bancs, calçat, restaurants, entre d'altres. Fins i tot es promou la biblioteca municipal en esta secció.

CRONICA DE LOS XVI JUEGOS FLORALES

4 de septiembre de 1971. California. Teatro de verano, estilo misión, marco incomparable, esta vez con un escenario nuevo, sencillamente espléndido.

Como todos los años, lleno a rebosar, con una nota de elegancia en los atuendos femeninos, y una marcada alegría en el ambiente.

La Reina, M.ª Teresa Poveda Serra, como todas. Muy bonita, encantadora. Su cara, su porte, su distinción, y sus ojos,... capaces de volver en perfume el aire del alrededor.

Y doce damas de la Corte, como otras Reinas. Ramillete florido, jazmin embriagador.

Los Coros y Danzas de Játiva dieron un tono mágico a la noche; bailes y canciones de ayer (tiempos de los Borja, de las guerras, de los "roders", de la cría del gusano de seda,...)

Fué premiado con la flor natural En Eduart Soleriestruch, nacido aquí en Castellón, en el "carrer del Sans". Escritor y poeta de renombre, canta las pequeñas cosas con alma y corazón.

En la Viola D'Or fué premiado el trabajo "Sant Jaume, apóstol d'Espanya" de Antonio Romero Monar. La Englantina, sobre un tema de homenaje al labrador, fué ganada por unos versos de Elías Borrás Castelló, que en otra ocasión memorable obtuvo la Flor Natural.

*A l'horta el llaurador, amb mi, parlant;
m'enraona de fulles, d'arbredes i emparrats;
me parla d'esperances i de collites grans;
me parla de les Festes amb Reina i Jocs Florals.
I me parla de sucres i de fruits confitats;
d'arrop i talladets i del dolc codonyat.
I me parla de l'ombra quan el sol crema tant,
me parla d'alqueries amb les parets de blanc.
Me parla de les terres i amb ell torne parlant
diguent-me que de l'horta ja estem enamorats...!*

El discurso sobre Fé, Patria y Amor estuvo a cargo del Alcalde de la ciudad de Torrente, Ilmo. Sr. D. Vicente Beguer Esteve. Espíritu elevado, palabra elocuente y fecunda, trató del tema de la juventud, poniendo en cada palabra pasión, fuerza y sinceridad.

Terminó la fiesta con la interpretación de los Himnos Regional y Nacional, a cargo de nuestra Banda de Música "Lira Castellonense", dirigida por el Maestro D. Eugenio Peris Gómez. Con fuegos de artificio, casi todo el pueblo de pie y muchos forasteros, con el ambiente festero, alegre y jovial, en California y en todas partes, hasta casi el amanecer.

Celebració dels Jocs Florals al Califòrnia. Baix a l'esquerra hi ha un home vestit de gramalla: és un macer. Un parell de macers solien acompanyar la corporació municipal en actes solemnes.

Cercavila de Festeres vestides de valencianes i acompanyants.

Festeres i acompanyants a l'Obrera. Darrere d'ells hi ha diverses orles, una de les quals és de la Societat Colombòfila La Progressiva.

Cercavila de Festeres i acompanyants entrant a la plaça de l'Om. Allí esperaven la reina per a anar a missa.

Reina i Festeres en casa Rosita *la Retratista*, en la plaça de l'Església, la nit del ball de les disfresses. L'home de negre anava disfressat de Don Cicuta d'Un, dos, tres... responda otra vez, de TVE.

Elisa Sala Garrido junt amb Salva Talens i Toni Puertos.

Memòria Gràfica

10 de desembre de 1921. Batalla de Mont Arruit (el Marroc). Durant la batalla el govern municipal de Castelló i el mestre Fayos acudiren a donar suport a les tropes, en concret als soldats castellonencs que allí estaven. També aprofitaren el viatge per portar-los queviures i donar-los informació de les seues famílies. D'esquerra a dreta: un soldat marroquí, un membre del govern local, Vicente Alandes Soro (alcalde d'aleshores), Vicente Martorell Alandes i el mestre Fayos.

Desembre de 1955. La rondalla. Al poble hi havia una rondalla que la va crear el pare de don Bernardo, el vicari. Solien tocar en el Col·legi Sant Doménec, entre d'altres llocs. D'esquerra a dreta, dalt apareixen: Consuelo Vidal, Learco Escalera, Conchín Soro, Antonio Escuriet, Fuensanta Soler, Angelita Llucián, Isabel Fayos i Juan Bernabeu; baix: Eugenio Aranda, Joaquín Ribes, Juan Martorell i, el xiquet que apareix retallat, Andrés Miralles Fabregat (Tolino).

1956. Coral del Col·legi Sant Doménec. Faustino Candel, músic de La Lira Castellonera que va dirigir altres bandes i va compondre pasdobles i himnes de falles de Castelló, ensenyava cant coral a un grup d'alumnes del Col·legi Sant Doménec en el teatre del col·legi. En la fotografia apareixen d'esquerra a dreta: Vicentica Aranda, Cecília Pons, Anitín Sánchez, Marisefa Doménech, Elisa Peris, Mª Tere Grimaltos, (?), (?), Nieves Granero, Mª Dolores Franco, Adelina Cucarella, Conchín Francés, Rosa Mª Pons, Rosarito Cifre, Angelita Llucián, (?), Faustino Candel, Vicentica Ubert, Mª Paz Santandreu, Rosa Mª Chafes, Maribel Escuriet, Mari Candel i Mati Albert, entre d'altres.

Finals dels anys 50. La penya Dòmino (o Domino). Al poble hi havia diverses penyes futbolístiques que donaven suport a la UD Castellonense. D'esquerra a dreta, hi apareixen: Donís Llacer, Miguel Llàcer, Lola Romero, Vicente Ramos, Pepica Marco, Pepe Sebastià, Rafaela Lorente, Donís Penadés, Salvador Acevedo, Isabel Lorente, Paco Miquel, Vicente Company, Vicente Llàcer, Mª Carmen Llàcer, Vicente Lorente, entre d'altres.

1962. Fira de Santa Llúcia. Juan Català i un amic disfruten de les voltes del carrussel en la fira.

1963. Almorzar en el carrer. Treballadors de l'antiga cooperativa de fusta INMAVI almorzant durant el descans. D'esquerra a dreta: Pedro Parolo, Juan Bernabeu, Vicente Gilabert, Rafael Perucho i Vicente Cucarella, entre d'altres.

1976. Cuina del Bar Mena. Tres dones estan preparant els plats típics del bar per als començals en les Falles, on podem veure el *frito* de gamba que actualment encara es serveix. D'esquerra a dreta: Isabel Gil Gabaldón, Maruja Fons i Balbi Fons.

Març de 1989. Antiga Estació. Les necessitats urbanístiques del poble van fer que s'iniciaren les obres de demolició de l'antiga estació del trenet. En la foto es veu com les màquines retroexcavadores comencen a retirar l'andana.

la màgia dels moros i cristians vos desitgem bones festes

69brosses amb l' Ultra Premium Gin i

la màgia dels moros i cristians vos desitgem bones festes

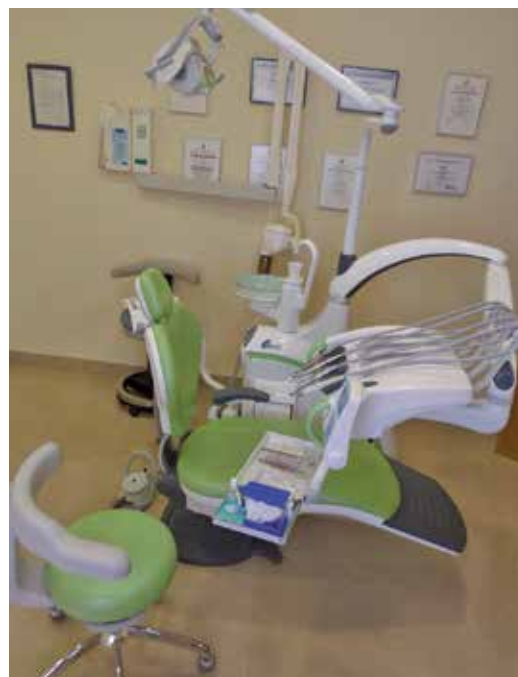
69brosses amb l' Ultra Premium Gin i

CLÍNICA DENTAL INTEGRAL

Dra. Miriam Amparo Gandía Benetó

Odontòloga Col. 46001757

XIQUETS I ADULTS

Ortodòncia - Estètica - Cirurgia - Endodòncia - Implants - Emblanquiments
Periodòncia - Pròtesis - Ortopantomografia (Radiografia panoràmica digital)

C/ Ravalet, 4 baix (plaça de l'Església) · Castelló

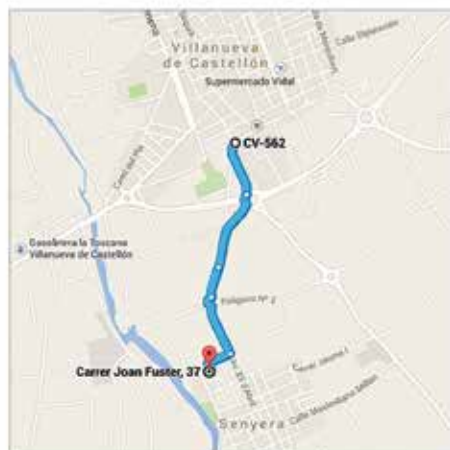
Tel. 96 245 42 95 · Mòvil 663 844 957

miriamdental@gmail.com

FISCAL - CONTABLE - LABORAL

Particulares · Emprendedores · Autónomos · Empresas

C/ Joan Fuster, 37 - 46669 SENYERA

www.inovagest.es

asesoria@inovagest.es

Contacto: Carlos Climent Ortiz

Tel. 96 245 26 24

Horario: Tardes de lunes a jueves de 16:00 a 20:00 y mañanas con cita previa

AGENTE DE SEGUROS

Pol. Ind. Sant Joanet - C/Tordera, 3
46669 Sant Joanet (Valencia)
info@jcamposmaquinaria.com

Telf: 96 259 11 95
Movil: 667 601 440

MOMPARLER

Tel. 962 450 245
46270 CASTELLÓ
www.talleresmomparder.citroen.es
(Reserva la teua cita ONLINE)

Citroën Service
Recomanat per vosaltres

INSPIRED BY YOU

MOMPARLER
OCASIÓ

Totes les marques y models

Garantia

Financiació a la teua medida

També t'atenem per Whatsapp
601 90 97 02

HERNÁNDEZ

Clínica Dental

Dr. Enrique Hernández Liñana
Nº Col. 46003022

Plz. del Ayuntamiento, 9-2-5ª
46270 Castelló (Valencia)

Tel. 962 454 208
www.clinicadentalhernandez.es
clinicahdz@gmail.com

Hijos de **Vicente Climent**

CONTINUEM
compromesos amb l'agricultura

Partida del Pla, s/n ● Castelló
962450194 ● admin@hvcliment.net

Solvima Advocats

Moisès Vizcaino

El nostre equip de professionals especialitzats en els distints camps jurídics ens permet oferir serveis molt específics davall una mateixa direcció estratègica.

DILLUNS A DIJOUS, PRÈVIA CITA
www.solvima.com

CASTELLÓ 46270
C/ Reverend Joan Vidal, 26-1r. (Parc de l'Estació)

VALÈNCIA 46007
C/ Uruguai, 11 - 6a - Desp. 604

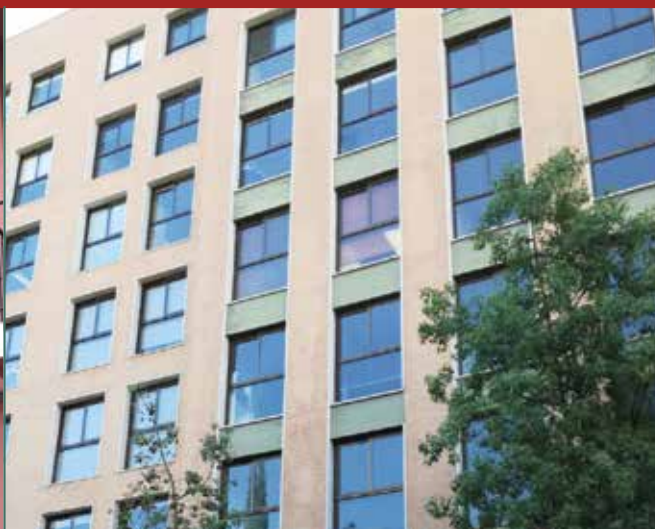
Moisès Vizcaino
657 657 145
mvizcaino@solvima.com

Maite Solomando
667 241 045
tsolomando@solvima.com

Carmen Martínez
661 564 313
cmartinez@solvima.com

Pilar Mas
666 521 243
pmas@solvima.com

Civil - Matrimonial - Laboral - Mercantil - Penal - Administratiu - Urbanisme

IMMOBILIÀRIA CAPLA

Gestió compra-venda d'immobles.

Assessorament personalitzat.

Taxació de vivendes.

Qualificació energètica.

Telèfons: 96 245 4250 / 610 776 364

www.capla.es / info@capla.es

Carrer Diputació, 4 – 46270-Castelló

Gasóleos Masip

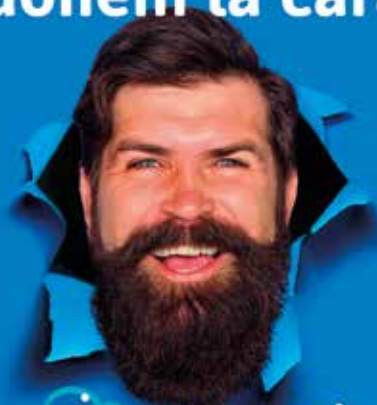
DISTRIBUCIÓN DE GASÓLEOS A DOMICILIO

C/. Diputación, 24
46270 VILLANUEVA DE CASTELLÓN (Valencia)

Tel. 96 245 08 72
administracion@gasoleosmasip.es

Sense embolics.
De tu a tu.
Som d'ací
i donem la cara!

air connect

fibra

mòbil

fix

www.airconnect.es • 96 301 01 10 • info@airconnect.es

Dra. Sofia Bashir
Clínica Dental y Dermoestética
📞 606 097 902

Calle Pérez Cabello 1-1
46270 Castelló

TRATAMIENTOS DENTALES

TRATAMIENTOS DERMOESTÉTICOS

BOTOX

MESOTERAPIA

RELLENO CON ÁCIDO HIALURÓNICO

**ROVELL
CENTER**

CENTRE DE NEGOCIS DE CASTELLÓ

**LLOGER
D'OFICINES
DES DE 180 €
AL MES**

644867948

CAMI DEL CEMENTERÍ S/Nº
46270 VILLANUEVA DE CASTELLÓN
Telf: 96 245 21 83
email: salvador@materiasepl.com

MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ EL PLA S.L.

SUBMINISTRES PER A LA CONSTRUCCIÓ

EXPOSICIÓ DE PAVIMENTS CERÀMICS, SINTÈTICS I REVESTIMENTS

CONTENIDORS I GESTIÓ DE RESIDUS DE CONSTRUCCIÓ

SERRALLERIA I FUSTERIA METÀL·LICA

SANEJAMENTS DE BANY I GRIFERIES

FERRAMENTA DE MA D'ALBAÑILERIA

ASSESSORAMENT TÈCNIC DE MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ

SERVICI DE TRANSPORT I GRUA GIRATORIA AUTO-CARREGANT

SERVICI ARQUITECTURA / ARQUITECTE TÈCNIC COL·LEGIAT

Óptica Mínguez
CENTRO DE OPTOMETRÍA Y AUDIOLOGÍA AVANZADO

**Revisió visual
i audiològica gratuïta**

ANES DE CASA

 opticaminguez.com [@farmacia_optica_minguez](https://www.instagram.com/farmacia_optica_minguez) [/Farmacia-Optica-Minguez](https://www.facebook.com/Farmacia-Optica-Minguez) 962451093

677 226 490

CORREDORIA D'ASSEGURANCES

Gloria Roig
Rafael Escuriet

Demane pressupost
96 243 97 61

**ÉS EL MOMENT
D'ESTALVIAR!**

Consulte preu
sense compromís

Preus especials
per agricultors i ramaders

Descomptes autos
fins al 75%

Descomptes cases
fins al 50%

C/ La Vall, 8
46740 Carcaixent (València)

www.assegurancesgir.es

Ins.Rec VS- 99-0041, Conselleria Hisenda

Tels. 96 243 07 61
96 246 70 91

Mòbil 615 181 287

Fax 96 246 70 63

DPT. PRODUCCIÓ DIVERSOS
gloriapascual@assegurancessgir.es

DPT. AUTOMÒBILS
xavipascual@assegurancessgir.es

DPT. SINISTRES
noraescuriet@assegurancessgir.es

DPT. AGRÍCOLA
rafaescuriet@assegurancessgir.es

CLÍNICA VETERINARIA XIRCAN

HORARIO
De LUNES a VIERNES: 9.30 a 14 h. - 17 a 20.30 h.
SÁBADOS: CERRADO

Cuidarem de la
teva mascota
com si fora
nostra ♥

Lda. Neus Alaga Salom, Cof. 2273
Avda. Blasco Ibáñez, 2,
46220 - Val de Castell (Valencià)
Dilluns a Divendres: 09:30-14h / 17-20:30h.
Dissabtes: 10-13:30h.
96 022 84 77
clinxircan@gmail.com

**POLLASTRES
CARNS
ARROSSOS
PIZZES
ENTREPANES
TAPES**

96 245 27 29

INSTAL·LACIONS DE FONTANERIA

Emilio J. González Ferrando

 FONTANERÍA
 CALEFACCIÓ
 AIRE CONDICIONAT

TEL. 636 344 910

C/ Castellonet de la Conquesta, 1
46270 Vva. de Castellón (Valencia)
fontaneriaegonzalez@hotmail.com

Forn artesà **CASA PEPE**

*Especialitat
en mones*

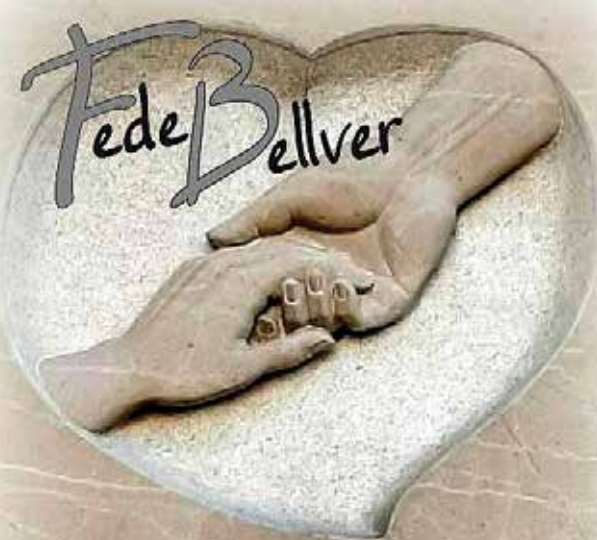
Carrer Nou, 29
Tel. 96 245 04 40
46270 Castelló

CLÍNICA PODOLÒGICA
ÁNGELA LLINARES SEBASTIÀ
Col·legiada núm. 2993

PODOLOGIA GENERAL
PODOLOGIA PEDIÀTRICA
PODOLOGIA GERIÀTRICA
DERMATOLOGIA DEL PEU
PREVENCIÓ I TRACTAMENT DEL PEU DIABÈTIC
ESTUDIS BIOMECÀNICS COMPUTERITZATS
PODOLOGIA DEPORTIVA
SUPORTS PLANTARS

675 816 084
clinicapodosalut@gmail.com
Gran Vía Blasco Ibáñez, 44
46270 Castelló (València)

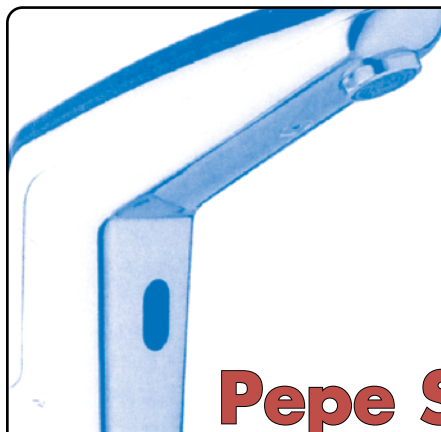

LÀPIDES ARTÍSTIQUES
689 546 870
Mar Penalba
C/LIRA CASTELLONENSE 2
46270-CASTELLÓ

Desverdització de fruites
Manteniment de fruites i congelats
Túnel de congelació
Càrrega i descàrrega de contenidors
Eliminació astringència caquis
Dipòsit duanes

Ctra. Sant Joanet, s/n
46270 Castelló (València)
Tel. 96 245 01 05 - Fax 96 245 21 33
sebastia@frigorificossebastia.com

Pepe Sanz

**Fontaneria en general
i calefacció**

Telf.: 651 907 321

C/ Hernán Cortés, 1-1er
46270 Castelló

fontaneriapepesanz@gmail.com

pla
assessors

Fiscal, Laboral, Comptable, Jurídic

Declaracions de renda
IVA General i Simplificat
Comptabilitat d'empreses
Estimació directa i objectiva
Retencions i ingressos a compte

Assegurances

Automòbils - Hogar - Comerç - Vida - Jubilació

Avda. de Cuba, 23 - Tel./Fax 962 452 723
46270 **CASTELLÓ**
C/ Sant Pere, 21
Tel./Fax 962 590 420
46670 **LA POBLA LLARGA**

IMAN DÖNER KEBAB
Reservas para llevar

De lunes a jueves:

12:00 a 16:00 - 18:00 a 24:00

Viernes, sábados, domingos y festivos:

12:00 a 24:00

REPARTO A DOMICILIO GRATUITO*
de jueves a domingo de 20:00 a 24:00

96 245 44 10

C/ Maestro Giner, 3 bajo
Castelló

* Pedido mínimo a domicilio en Villanueva 6€
en Senyera 8€

MAPEX MEDIACIÓN S.L

Carrer del Pla 2, 46270 Castellò
Tels: 962452594 / 601391328 /
601022228
Decesos 24h: 634726565

PIQUERAS GARCÍA
 gestió empresarial i jurídica

C/ Felipe II, 21 · 46270 Castellò
 96 245 20 15 · fatima@jcpiqueras.com

Bones Festes

Estem al
C/ Argentina, 7

Mòbil 617 249 031
Tel. 962 451 389
Castellò

Dra. XELO PERIS MOLL

Col·legiada nº 2786
Màster en pròtesi dental

odontologia general

cirurgia

ortodòncia

pròtesi

implants

estètica

blanquejaments

Finançament
sense interessos
fins a 12 mesos

C/ La Séquia, 5 · Castellò
Tel. 962 452 269

Administració de Loteria nº 2

QUINIELAS JULI

C/ JOANOT MARTORELL Nº 10
46270- CASTELLÓ (VALENCIA)

Tlf: 96 245 22 19

Email: quinielesjuli@telefonica.net

EL TEU PUNT AMIC: 79825

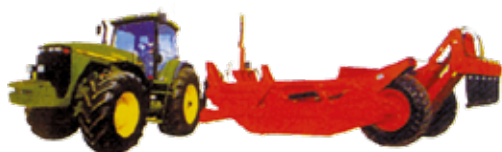
ISMAEL

FORN-PASTISSERIA

Elies Varó, 9
Tel. 96 245 02 26
46270 **Castelló**
(Valencia)

TRANSFORMACIONES,
MOVIMIENTOS Y PREPARACIÓN DE TIERRAS,
EXCAVACIONES Y EXTRACCIÓN DE ÁRBOLES

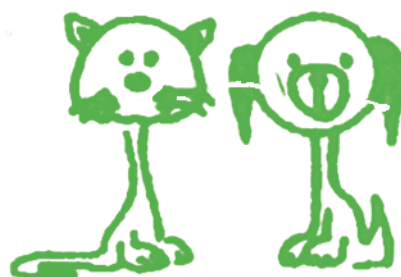

Ildefonso

Martí

ildefonsomarti@hotmail.es
C/. Moreretes, 65
46270 Castelló
(Valencia)
Tel. 649 380 987
Tel./Fax 962 450 002

CLÍNICA VETERINÀRIA

POTES

Llda. Anabel Benetó Martí
Nº Col. 1109

Tel. 962 453 230
Urgències: 626 557 039

HORARI:

MATÍ: CITA PRÈVIA

De dilluns a divendres, vesprada: 17:00 a 20:30 h.

C/. Diputació, 11 - CASTELLÓ

Javi Llorens

- TRACTAMENTS FITOSANITARIS
- TREBALLS AGRÍCOLES
- TRANSPORTS
- REPARACIÓ I MANTENIMENT DE MAQUINÀRIA AGRÍCOLA

Albalat dels Sorells, 19-21
46270 Vva. de Castellón (València)

TELS. ADMINISTRACIÓ

653 794 948

962 453 247

TEL. GERENT

653 794 949

administracion@jaiva.es

www.jaiva.es

PARKING
PÚBLIC

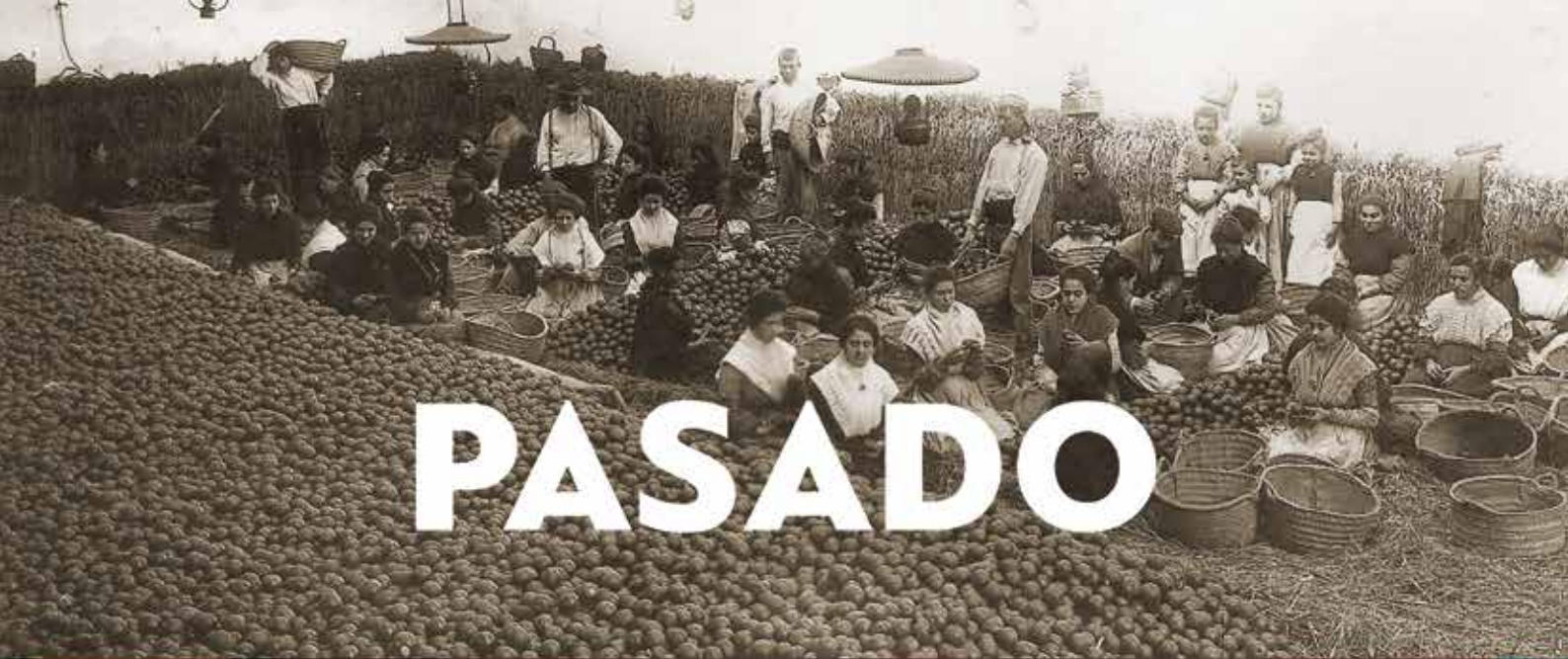

Javi Llorens

CER S.L.

Eliseo Pla Ramírez
— DES DE 1958 —

PASADO

PRESENTE

FUTURO

Cooperativa del Camp de Vila Nova de Castelló, Coop. V.
Camí Vell de La Pobla Llarga, 18
46270 Castelló (Valencia) España
Tel. 96 245 05 23 - Fax 96 245 41 77
www.exagro.es

EXAGRO®
— SINCE 1942 —